

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE
VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International je celosvetové hnutie združujúce viac ako 10 miliónov ľudí, ktorí sa zapájajú do kampaní za dodržiavanie ľudských práv na celom svete. Usilujeme sa o to, aby pre každého človeka platili všetky práva zakotvené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv a ďalších medzinárodných ľudsko-právnych štandardoch.

Sme nezávislí od všetkých vlád, ideológií, ekonomických záujmov či náboženstiev a svoju činnosť financujeme najmä z členských príspevkov.

Európske centrum pre práva Rómov (ERRC) je medzinárodná verejno-záujmová právnická organizácia, vedená Rómami a Rómkami, ktorá bojuje proti protirómskemu rasizmu a porušovaniu ľudských práv rómskeho obyvateľstva, a to prostredníctvom strategických súdnych sporov, výskumu a rozvoja politik, advokácie a výchovy k ľudským právam.

Od svojho vzniku v roku 1996 sa ERRC snaží poskytnúť Rómom nástroje, potrebné na boj proti diskriminácii a zabezpečenie rovného prístupu k spravodlivosti, vzdelaniu, bývaniu, zdravotnej starostlivosti a verejným službám.

Amnesty International a ERRC vydali túto správu v spolupráci.

Amnesty International Ltd

Peter Benenson House
1 Easton Street
Londýn WC1X ODW
Veľká Británia

Európske centrum pre práva Rómov

Avenue de Cortenbergh 71,
4th floor
1000 Brusel
Belgicko

© Amnesty International a ERRC 2025

Index: EUR 72/9236/2025 Slovak
Pôvodný jazyk: angličtina

Ak nie je uvedené inak, obsah tohto dokumentu je licencovaný pod licenciou Creative Commons (autorstvo, nekomerčné, bez odvođenín, medzinárodná licencia 4.0). Viac informácií nájdete na stránke s oprávneniami na www.amnesty.org. Ak je materiál označený iným vlastníkom autorských práv ako Amnesty International nepodlieha licenci Creative Commons.

OBSAH

Obsah

1. ZHRNUTIE	7
2. METODOLÓGIA	8
3. ÚVOD	9
3.1 MERANIE SEGREGÁCIE: NEDOSTATOK SPOĽAHLIVÝCH ÚDAJOV	10
3.2 SOCIÁLNY KONTEXT DISKRIMINÁCIE RÓMSKÝCH DETÍ VO VZDELÁVANÍ	11
4. SÚČASNÉ TRENDY SEGREGÁCIE	13
4.1 AKADEMICKÁ NEROVNOSŤ: PILOTNÁ ŠTÚDIA A JEJ ZISTENIA	13
4.2 INFRAŠTRUKTURÁLNE NEROVNOSTI	17
4.3 SÚČASNÁ SÚDNA PRAX: ODPOR MINISTERSTVA ŠKOLSTVA VOČI DESEGREGÁCII	18
5. PRÁVNA ANALÝZA NOVIEL ŠKOLSKÉHO ZÁKONA TÝKAJÚCICH SA SEGREGÁCIE 20	
5.1 PRÁVNY NÁROK NA MIESTO V MATERSKEJ ŠKOLE	20
5.2 ÚVODNÉ ROČNÍKY	21
5.3 DEFINÍCIA SEGREGÁCIE	22
5.4 RÓMSKE NÁRODNOSTNÉ ŠKOLSTVO	23
5.5 PRÁVNE ZÁVÄZNÉ DESEGREGAČNÉ ŠTANDARDY	23
5.6 ODSTRÁNENIE DVOJZMENNEJ PREVÁDZKY	24
6. OSTATNÉ OPATRENIA TÝKAJÚCE SA SEGREGÁCIE	26
6.1 NÁRODNÝ PROJEKT „PRÍLEŽITOSŤ PRE VŠETKÝCH“	26
6.2 PRVÝ PILOTNÝ PROJEKT RÓMSKEJ NÁRODNOSTNEJ ŠKOLY V RAKÚSOCH	27
6.3 3D PRINCÍPY	28
7. ZÁVERY	29
8. ODPORÚČANIA	30

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

GLOSÁR

POJEM	DEFINÍCIA
3D PRINCÍPY	Rámec na riešenie systémových nerovností ovplyvňujúcich rómske komunity: desegregácia (odstránenie fyzického, sociálneho a inštitucionálneho vylúčenia), destigmatizácia (zníženie predsudkov) a degetoizácia (odstránenie sociálneho a infraštrukturálneho vylúčenia).
ANTIDISKRIMINAČNÝ ZÁKON	Zákon č. 365/2004 Z. z. je kľúčová legislatíva zameraná na zabezpečenie rovnosti a ochranu jednotlivcov pred diskrimináciou na Slovensku.
DETI V RIZIKU (ZVR)	Proxy kategória používaná ako náhradný ukazovateľ na sledovanie detí pravdepodobne ovplyvnených segregáciou na základe socioekonomických alebo etnických faktorov.
DVOJZMENNÁ PREVÁDZKA	Prax, keď sa na škole vyučuje na dve zmeny z dôvodu obmedzenej kapacity. Jedna skupina detí navštevuje školu dopoludnia, zatiaľ čo druhá skupina ju navštevuje v popoludňajších hodinách. Toto opatrenie sa uplatňuje prakticky len v segregovaných školách, ktoré navštevujú rómske deti.
ELOKOVANÉ PRACOVISKÁ	Často sa nachádzajú v blízkosti rómskych vylúčených lokalít. Sú definované zákonom č. 596/2003 o štátnej správe v školstve ako trvalo zriadené, fyzicky oddelené priestory, kde prebieha pravidelná výučba. Sú súčasťou hlavnej školy, nie sú samostatným právnym subjektom. V praxi často vedú k de facto segregácii rómskych detí.
INKLUZÍVNE VZDELÁVANIE	Prístup ku vzdelávaniu, ktorý zabezpečuje rovný prístup ku kvalitnému vzdelaniu pre všetky deti, a to bez ohľadu na ich schopnosti, pôvod či okolnosti. Inkluzívne vzdelávanie sa opiera o zásady ľudských práv, napríklad o zásady uvedené v Dohovore OSN o právach dieťaťa.
MANIPULÁCIA SO SPÁDOVÝMI OBLASŤAMI (EDUKAČNÉ GERRYMANDROVANIE)	Manipulácia so spádovou oblasťou školy. Na Slovensku je táto prax relevantná najmä v obciach s významnou alebo koncentrovanou rómskou populáciou. Hoci sa takéto rozhodnutia často prezentujú ako neutrálne administratívne opatrenia, môžu viesť k priestorovej segregácii tým, že sa lokality s väčšinovým rómskym zastúpením priradia k určitým školám, často oddeleným od škôl, ktoré navštevujú nerómske deti. Obce formujú hranice nie s cieľom spravodlivého zastúpenia, ale s cieľom zachovať segregáciu.
MARGINALIZOVANÉ RÓMSKE KOMUNITY (MRK)	Rómske komunity žijúce v koncentrovanej chudobe, systémovo vylúčené, s obmedzeným prístupom k vzdelaniu, bývaniu a zamestnaniu.
MINISTERSTVO ŠKOLSTVA (MŠVVV SR)	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a mládeže SR. Vládny orgán zodpovedný za školskú politiku.

ODDELENÍ A NEROVNÍ
SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

POJEM	DEFINÍCIA
NÁRODNOSTNÉ VZDELÁVANIE	Vzdelávacie programy určené pre deti patriace k národnostným alebo etnickým menšinám. Cieľom je zachovanie a rozvoj ich jazyka, kultúry a identity.
OPAKOVANIE ROČNÍKA	Situácia, keď žiak/žiačka opakuje ročník z dôvodu neprospechu.
PLÁN OBNOVY A ODOBNOSTI (RRP)	Rámec financovania a stratégie EÚ na obnovu štátov EÚ po pandémie COVID-19 vrátane školstva.
POVINNÁ ŠKOLSKÁ DOCHÁDZKA	Je definovaná zákonom č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (§ 19), trvá desať rokov a končí na konci školského roka, v ktorom žiak/žiačka dovŕši 16 rokov. Začína sa začiatkom školského roka nasledujúceho po dovŕšení šiestich rokov a dosiahnutí školskej spôsobilosti.
PRÁVNE ZÁVÄZNÉ ŠTANDARDY DESEGREGÁCIE	Vyžadujú, aby každá škola prijala opatrenia na predchádzanie a odstránenie segregácie do konca februára 2025. Definované zákonom č. 245/2008.
PRÍLEŽITOSŤ PRE VŠETKÝCH	Národný projekt testujúci riešenia desegregácie vo vybraných obciach.
PRIMÁRNE A NIŽŠIE SEKUNDÁRNE VZDELANIE	Deväťročný systém, kde primárne vzdelávanie trvá 4 roky a nižšie sekundárne 5 rokov. Začína sa v 6 rokoch v základnej škole.
SEGREGÁCIA	Definovaná v školskom zákone (zákon č. 245/2008) ako akékoľvek konanie alebo opomenutie, ktoré vedie k priestorovému, organizačnému alebo sociálnemu vylúčeniu detí v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania. Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie (CERD) vo všeobecnom odporúčaní č. 19 (1995) poznamenáva, že hoci podmienky úplnej alebo čiastočnej rasovej segregácie môžu byť v niektorých krajinách vytvorené vládou politikou, stav čiastočnej segregácie môže vzniknúť aj ako nezamýšľaný vedľajší produkt konania súkromných osôb. V mnohých mestách sú rezidenčné modely ovplyvnené skupinovými rozdielmi v príjmoch, ktoré sa niekedy kombinujú s rozdielmi v rase, farbe pleti, pôvode a národnostnom alebo etnickom pôvode, takže obyvatelia môžu byť stigmatizovaní a jednotlivci trpia formou diskriminácie, v ktorej sa rasové dôvody miešajú s inými dôvodmi. Výbor preto potvrdzuje, že stav rasovej segregácie môže vzniknúť aj bez akejkoľvek iniciatívy alebo priamej účasti verejných orgánov.
ŠKOLSKÝ ZÁKON	Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní. Základná legislatíva upravujúca štruktúru, organizáciu a fungovanie vzdelávania v SR.
SLOVENSKÉ NÁRODNÉ STREDISKO PRE ĽUDSKÉ PRÁVA (SNSĽP)	Národná inštitúcia pre ľudské práva a orgán pre rovnosť na Slovensku. Monitoruje plnenie domácich aj medzinárodných ľudskoprávných záväzkov.
SMERNICA O RASOVEJ ROVNOSTI (RED)	Smernica 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovného zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod. Zakazuje sa ňou diskriminácia na základe rasy a etnického pôvodu. Vztahuje sa na oblasti: zamestnania a povolania, odborného vzdelávania, členstva v organizáciách zamestnávateľov a zamestnancov, sociálnej ochrany vrátane sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti, vzdelávania a prístupu k tovarom a službám, ktoré sú k dispozícii verejnosti, vrátane bývania.
SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉ PROSTREDIE (SZP)	Podľa zákona č. 245/2008, § 2(o), ide o prostredie, ktoré vzhľadom na sociálne, rodinné, ekonomické a kultúrne podmienky nedostatočne podnecuje rozvoj mentálnych, vôľových, emocionálnych vlastností dieťaťa alebo žiaka/žiačky, nepodporuje jeho socializáciu a neposkytuje mu dostatok primeraných podnetov pre rozvoj jeho osobnosti

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

POJEM	DEFINÍCIA
SPÁDOVÉ OBLASTI	Geograficky určené zóny, ktoré určujú, do ktorej základnej školy má dieťa na základe miesta trvalého pobytu nastúpiť. Určujú ich miestne samosprávy.
ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA (ŠŠI)	Inštitúcia dohliadajúca na dodržiavanie zákonov týkajúcich sa vzdelávania.
SYSTÉMOVÁ RASOVÁ DISKRIMINÁCIA	Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (ICERD) definuje systémovú rasovú diskrimináciu ako akékoľvek rozlišovanie, vylúčovanie, obmedzovanie alebo uprednostňovanie na základe rasy, farby pleti, pôvodu alebo národnostného či etnického pôvodu, ktorého cieľom alebo dôsledkom je znemožnenie alebo obmedzenie uznania, užívania alebo uplatňovania ľudských práv a základných slobôd. Nariaďuje odstránenie zákonov, politík a praktík, ktoré udržiavajú rasovú nerovnosť, a vyžaduje, aby štáty prijali opatrenia na boj proti takejto diskriminácii vo všetkých jej formách a na jej odstránenie.
TESTOVANIE 9 (T9)	Národné štandardizované testovanie žiakov a žiačok 9. ročníka základných škôl (zvyčajne vo veku 14 – 15 rokov) na konci nižšieho sekundárneho vzdelávania.
ÚRAD SPLNOMOCNENCA VLÁDY SR PRE RÓMSKE KOMUNITY	Koordinuje aktivity vlády SR vo vzťahu k rómskym komunitám. Prvý splnomocnenec bol vymenovaný v roku 2001.
ÚVODNÉ ROČNÍKY	Politika, ktorá nahrádza nulté ročníky a má zlepšiť školskú pripravenosť detí pred nástupom do 1. ročníka. Definované zákonom č. 245/2008.
ZÁKLADNÁ ŠKOLA	Podľa zákona č. 245/2008 Z. z. (§ 29), základné školy majú spravidla 9 ročníkov a môžu zriadiť aj úvodný ročník. Delia sa na 1. a 2. stupeň – prvý stupeň zahŕňa ročníky 1 až 4, druhý stupeň 5 až 9 (nižšie sekundárne vzdelanie).

1. ZHRNUTIE

Segregácia rómskych detí vo vzdelávaní predstavuje závažné porušenie ľudských práv,¹ ktoré rómskym komunitám odopiera prístup k rovným príležitostiam a šanci na dôstojný život. Amnesty International (AI) a Európske centrum pre práva Rómov (ERRC) dokumentujú systémovú rasovú segregáciu rómskych detí v slovenskom školstve už od roku 2006. Táto správa analyzuje trendy systémovej segregácie, opatrenia prijaté vládou Slovenskej republiky a identifikuje pretrvávajúce prekážky rovného a inkluzívneho vzdelávania.

Napriek súdnym rozhodnutiam a opakovaným odporúčaniam zo strany európskych a medzinárodných ľudskoprávných inštitúcií segregácia pretrváva ako hlboko zakorenený problém v slovenskom vzdelávacom systéme.

Správa hodnotí legislatívne zmeny a politické opatrenia zavedené po tom, ako Európska komisia postúpila Slovensko Súdnemu dvoru Európskej únie (SDEÚ) v apríli 2023. Hoci toto postúpenie podnietilo určité politické reakcie – vrátane novelizácie školského zákona a zavedenia štandardov desegregácie – tieto opatrenia na riešenie systémovej segregácie nestačia.

Viac ako pätina všetkých škôl vykazuje vážne rozdiely vo vzdelávacích výsledkoch – vrátane výrazne vyššej miery opakovania ročníka, horších výsledkov v štandardizovaných testoch a zvýšenej miery predčasného ukončenia školskej dochádzky v porovnaní so školami mimo rizika segregácie. Hĺbka týchto nerovností poukazuje na zlyhanie slovenského školského systému v dodržiavaní princípu rovného zaobchádzania.

Nedostatky v infraštruktúre ešte viac prehľujú nerovnosť. Takzvaným „rómskym školám“ často chýba základné vybavenie, ako sú telocvične či ihriská. Praktika dvojzmennej prevádzky – systém, ktorý sa takmer výlučne týka rómskych detí – ďalej obmedzuje ich prístup ku kvalitnému vzdelaniu. Spôsob pridelovania financií a zdrojov navyše naďalej podporuje segregáciu, pričom segregované školy dostávajú finančnú podporu aj bez dodržiavania princípov desegregácie.

Národný projekt „Príležitosť pre všetkých“ síce naznačuje určitý pokrok, no jeho obmedzený rozsah a chýbajúca dlhodobá udržateľnosť nedokážu reagovať na rozsah segregácie na celonárodnej úrovni. Súčasnú legislatívnu a politickú opatrenia, ako napríklad prípravné ročníky, zjednodušené kritériá pre zriaďovanie inštitúcie národnostného vzdelávania či samotné desegregačné štandardy, nesú riziko inštitucionalizovania segregácie pod rúškom vzdelávacej reformy.

Bez komplexných a dôsledných opatrení na desegregáciu bude školský systém naďalej udržiavať segregáciu. Táto správa vyzýva vládu Slovenskej republiky, aby prijala rozsiahle systémové legislatívne reformy, vyčlenila ciele finančné prostriedky na desegregáciu a zaviedla mechanizmy kontroly a zodpovednosti. Európska únia musí zintenzívniť presadzovanie smernice o rasovej rovnosti a podporiť Slovensko pri odstraňovaní systémových prekážok rovnosti vo vzdelávaní.

¹ Rasová segregácia je výslovne zakázaná napríklad článkom 3 Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie. Okrem toho je segregácia ako forma diskriminácie v súvislosti s právom na vzdelanie zakázaná aj článkom 14 v spojení s článkom 2 protokolu č. 1 k Európskemu dohovoru o ľudských právach, ako aj článkom 2 v spojení s článkom 28 Dohovoru OSN o právach dieťaťa.

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

2. METODOLÓGIA

Táto správa sa opiera o dôkladnú ľudskoprávnu analýzu systémovej segregácie rómskych detí v slovenskom vzdelávacom systéme. Zameriava sa na segregáciu rómskych detí v bežných školách a triedach bežných škôl. Otázka nadmerného zastúpenia rómskych detí v systéme špeciálneho vzdelávania detí s mentálnym znevýhodnením nie je v tejto správe analyzovaná a bude predmetom samostatnej správy neskôr v tomto roku.

Výskum kombinuje preskúmanie právnych predpisov, politik a súdnych rozhodnutí s analýzou údajov a zásadami ľudských práv s cieľom poskytnúť komplexný pohľad na segregáciu vo vzdelávaní.

Medzi kľúčové zdroje patria okrem iného slovenské legislatívne texty, súdne rozhodnutia, správy Ministerstva školstva, vedy, výskumu, vývoja a mládeže SR (ďalej len „ministerstvo školstva“), a zistenia Slovenského národného strediska pre ľudské práva (SNSĽP). Na posúdenie dodržiavania ľudskoprávnych záväzkov Slovenska boli analyzované správy a odporúčania medzinárodných organizácií vrátane Európskej komisie a OSN.

Kvantitatívne údaje z pilotného monitoringu ministerstva školstva vrátane miery opakovania ročníkov, miery predčasného ukončenia školskej dochádzky a výsledkov štandardizovaných testov boli analyzované s cieľom identifikovať trendy segregácie a rozdielov vo vzdelávaní. V analýze sa posudzovali aj infraštruktúrne nerovnosti, ktoré prehlbujú segregáciu, ako napríklad nedostatok základných zariadení a mimoškolských príležitostí v tzv. „rómskych školách“.

Metodológia je založená na ľudskoprávnom prístupe a zosúladuje zistenia s medzinárodnými normami vrátane Dohovoru OSN o právach dieťaťa, smernice EÚ o rasovej rovnosti a Dohovoru UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní, ktorými je Slovensko viazané. Právna analýza sa zamerala na to, či slovenský legislatívny rámec a politické opatrenia presadzujú právo na nediskrimináciu a rovný prístup k vzdelávaniu.

Cieľom tejto správy je zabezpečiť, aby jej zistenia a odporúčania boli založené na faktoch a odrážali realitu rómskych detí na Slovensku. Správa usiluje o to, aby Slovensko spĺňalo svoje právne záväzky a zabezpečilo inkluzívne, spravodlivé a kvalitné vzdelávanie pre všetkých.

3. ÚVOD

Už desať rokov uplynulo od dátumu, keď Európska komisia začala konanie proti Slovensku pre porušenie právnych predpisov z dôvodu diskriminácie rómskych detí vo vzdelávaní v rozpore s antidiskriminačným právom EÚ. Slovenské orgány spočiatku odmietali diskriminačné zaobchádzanie s rómskymi deťmi, dokonca zdôvodňovali nadmerné zastúpenie rómskych detí v špeciálnom vzdelávaní nasledujúcim tvrdením: „Jedným z dôvodov vyššieho výskytu geneticky podmienených porúch je, že slovenskí Rómovia a Rómky majú najvyšší koeficient kríženia v Európe.“²

V roku 2020 slovenská vláda konečne uznala existenciu segregácie a zaviazala sa prijať opatrenia na jej odstránenie a podporu inkluzívneho vzdelávania.³ Odvtedy bolo prijatých niekoľko legislatívnych a politických zmien. Naposledy bol v novembri 2024 v slovenskom parlamente prijatý súbor zákonov pod názvom „Zamatová revolúcia vo vzdelávaní“.⁴ Celkovo bolo v oblasti vzdelávania zavedených 89 zmien. Ako je však vysvetlené ďalej, len niektoré z nich sa priamo týkali segregácie a ich vplyv zostáva obmedzený.

Oblasť vzdelávania je jednou z priorít Stratégie rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030⁵ (Stratégia 2030), ktorú prijala vláda SR. Podľa zistení⁶ Najvyššieho kontrolného úradu SR (NKÚ) však v Stratégii 2030 chýbajú jasné ciele a merateľné ukazovatele, čo znemožňuje vyhodnotiť efektívnosť výdavkov na projekty realizované v rámci Stratégie 2030. Podľa predsedu NKÚ: „... systém podpory marginalizovaných rómskych komunít je riadený bez dlhodobej vízie, koordinácie a stanovených merateľných cieľov. Peniaze sú vynakladané bez toho, aby sa vyhodnocoval ich skutočný prínos. Takýto prístup je formálny, neprináša pozitívne zmeny a môže viesť až k plytvaniu s verejnými financiami.“⁷

Medzinárodné orgány opakovane vyjadrujú znepokojenie nad tým, že Slovensko nedokáže účinne riešiť segregáciu Rómov a Rómkov vo vzdelávaní. Výbor OSN na odstránenie rasovej diskriminácie (CERD) vo svojich záverečných odporúčaniach Slovensku v roku 2022 vyjadril znepokojenie nad pretrvávajúcou, rozšírenou a systémovou diskrimináciou a segregáciou rómskych detí vo vzdelávaní.⁸ Výbor OSN na odstránenie diskriminácie žien (CEDAW) v roku 2023 vyzval Slovensko, aby odstránilo segregáciu a zabezpečilo rómskym dievčatám rovnaký prístup k vzdelávaniu.⁹ V januári 2025 vydal Výbor OSN pre práva dieťaťa (CRC) svoje najnovšie záverečné odporúčania pre Slovenskú republiku. Výbor okrem iného vyjadril znepokojenie nad pretrvávajúcou segregáciou rómskych detí vo vzdelávaní; neprimerane vysokým počtom rómskych detí v špeciálnych vzdelávacích zariadeniach; vysokým podielom predčasného ukončenia školskej dochádzky medzi rómskym žiactvom a nízkou mierou zápisu najmä rómskych detí do predškolského vzdelávania.¹⁰ Po svojej návšteve v roku 2024 komisár Rady Európy pre ľudské práva konštatoval, že Slovensko implementuje desegregačné opatrenia len v mimoriadne obmedzenej miere. Odporučil, aby slovenské orgány zaviedli integrované a dlhodobé strategické plány prispôbené potrebám miestnych komunít a miestnemu kontextu s cieľom dosiahnuť komplexné a udržateľné zlepšenie životných podmienok marginalizovaných rómskych komunít vrátane prístupu k vzdelávaniu.¹¹

² The Slovak Spectator, Vláda poukazuje na rómsky incest, 29. mája 2015. Dostupné na: <https://spectator.sme.sk/politics-and-society/c/government-points-to-roma-incest>

³ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, M. Filipová: Naším cieľom je odstrániť segregáciu rómskych detí, 17. júna 2020. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/m-filipova-nasim-cielom-je-odstranit-segregaciju-romskych-deti/>

⁴ Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, „NEŽNÁ REVOLÚCIA“ – 89 praktických zmien pre kvalitnejšie školstvo. Dostupné na: https://www.minedu.sk/data/att/976/30981_c3ab98.pdf

⁵ Úrad vlády Slovenskej republiky, Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030. Dostupné na: https://romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1113/strategia_2030.pdf?csrt=14279288738214036483

⁶ Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, Činnosť a poskytovanie finančných prostriedkov Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, január 2025. Dostupné na: <https://www.nku.gov.sk/documents/d/nku/cinnost-a-poskytovanie-financnych-prostriedkov-uradom-splnomocnenca-vlady-sr-pre-romske-komunity-pdf>

⁷ Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, Systém podpory marginalizovaných rómskych komunít má významné nedostatky, 31. januára 2025. Dostupné na: <https://www.nku.gov.sk/-/system-podpory-marginalizovanych-romskych-komunit-ma-vyznamne-nedostatky>

⁸ Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie, Záverečné pripomienky k trinástej periodickej správe Slovenskej republiky (CERD/C/SVK/CO/13), 16. septembra 2022.

⁹ Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien, Záverečné pripomienky k siedmej periodickej správe Slovenskej republiky (CEDAW/C/SVK/CO/7), 31. mája 2023.

¹⁰ Výbor OSN pre práva dieťaťa, Záverečné pripomienky k šiestej periodickej správe Slovenskej republiky (CRC/C/SVK/CO/6), 31. januára 2025.

¹¹ Komisár Rady Európy pre ľudské práva, Memorandum o ľudských právach Rómov a Rómkov v Slovenskej republike, 3. februára 2025. Dostupné na: <https://rm.coe.int/memorandum-on-the-human-rights-of-roma-in-the-slovak-republic-by-micha/1680b44723>

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

3.1 MERANIE SEGREGÁCIE: NEDOSTATOK SPOĽAHLIVÝCH ÚDAJOV

Podľa druhého Prieskumu EÚ o menšinách a diskriminácii (EU-MIDIS II) z roku 2016 navštevovalo 62 % rómskych žiakov a žiačok na Slovensku školy, v ktorých bola väčšina žiactva rómskymi deťmi.¹² Podľa posledných verejne dostupných novších zistení z prieskumu EU SILC_MRK 2020 sa tento podiel zvýšil na 67 %.¹³

Podľa správy, ktorú vypracovalo ministerstvo financií v roku 2020, majú žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia¹⁴ viac ako štyrikrát vyššiu pravdepodobnosť opakovania ročníka v porovnaní s ostatným žiactvom (13 % oproti 3 %) a takmer dvakrát viac z nich nepokračuje v ďalšom vzdelávaní po ukončení povinnej školskej dochádzky (11 % oproti 6 %). Čísla sú ešte alarmujúcejšie, pokiaľ ide o sociálne znevýhodnené žiactvo z marginalizovaných rómskych komunití.¹⁵

Uvedené údaje sú v podstate všetky dostupné štatistiky týkajúce sa diskriminácie rómskych detí v hlavnom vzdelávacom prúde. Nedostatok dáť je spôsobený najmä tým, že slovenské inštitúcie nezberajú údaje na základe etnickej príslušnosti. V súčasnosti sa na Slovensku vykonáva ďalší prieskum EU SILC MRK.¹⁶

Ministerstvo školstva vypracovalo Pilotnú metodiku a výsledky monitorovania rizika segregácie na ZŠ na roky 2022/2023.¹⁷ V kapitole č. 4. sa analýzou ukazuje, že v dokumente chýbajú aktuálne údaje na základe etnickej príslušnosti. Namiesto toho ministerstvo použilo zástupné ukazovatele, ako sú deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, deti žijúce v domácnostiach, ktoré dostávajú pomoc v hmotnej núdzi, a deti, ktorých prvým jazykom je rómčina.

Absencia spoľahlivých údajov predstavuje významnú prekážku pri posudzovaní úplného rozsahu segregácie a monitorovaní pokroku smerom k desegregácii. Európsky súd pre ľudské práva (ESĽP) sa vo svojom nedávno vydanom rozsudku Salay proti Slovenskej republike musel spoliehať na údaje z iných zdrojov ako od štátnych orgánov (napr. správy medzinárodných orgánov), pričom uviedol, že „údaje uvedené v týchto správach sú koherentné a neboli spochybnené a neboli predložené žiadne alternatívne štatistické dôkazy“.¹⁸ Podobne museli slovenské súdy v konaniach uvedených v kapitolách nižšie zohľadniť údaje, ktoré neboli oficiálne zhromaždené štátom.

Zhromažďovanie a spracúvanie určitého typu osobných údajov nie je len otázkou dôležitosti, ale aj otázkou dodržiavania medzinárodných záväzkov a vnútroštátnych právnych predpisov. Slovenský antidiskriminačný zákon zakazuje diskrimináciu vo viacerých oblastiach spoločenského života a vzťahuje sa aj na oblasť vzdelávania.¹⁹ Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z rôznych chránených dôvodov vrátane príslušnosti k etnickej skupine.²⁰ Podľa antidiskriminačného zákona: „Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva aj v prijímaní opatrení na ochranu pred diskrimináciou.“²¹ Školský zákon zakazuje všetky formy diskriminácie vrátane segregácie.²² Dodržiavaním zákazu segregácie vo výchove a vzdelávaní školský zákon rozumie aj prijímanie a uskutočňovanie opatrení na jej predchádzanie a elimináciu.²³

Slovensko sa ratifikáciou Dohovoru OSN o právach dieťaťa (CRC) zaviazalo nielen rešpektovať, ale aj „zabezpečiť práva ustanovené týmto Dohovorom každému dieťaťu nachádzajúcemu sa pod ich jurisdikciou bez akejkoľvek diskriminácie podľa rasy, farby pleti, ... národnostného, etnického alebo sociálneho pôvodu, ... alebo iného postavenia dieťaťa alebo jeho rodičov alebo zákonných zástupcov“.²⁴ Slovensko tiež ratifikovalo Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (CERD), ktorý zaväzuje štát zakázať a odstrániť „všetkými vhodnými prostriedkami, vrátane zákonodarných opatrení, rasovú diskrimináciu vykonávanú ktoroukoľvek osobou, skupinou alebo organizáciou.“²⁵ Podľa ESĽP sú štáty, ktoré v minulosti diskriminovali etnické menšiny, povinné prijať pozitívne opatrenia na zabránenie ich ďalšej diskriminácii.²⁶

¹² Agentúra EÚ pre základné práva, Druhý prieskum Európskej únie týkajúci sa menšín a diskriminácie so zameraním na Rómov a Rómky – vybrané zistenia (EU-MIDIS II) 2016, s. 30. Dostupné na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>

¹³ Markovič, F., Plachá L., Príjmy a životné podmienky, v marginalizovaných rómskych komunitách: Vybrané ukazovatele zo zistovania EU SILC_MRK 2020, Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, 2022. Dostupné na: https://www.romovia.vlada.gov.sk/eu-silc_mrk/

¹⁴ Poznámka: Táto kategória nezahŕňa výlučne deti z marginalizovaných rómskych komunití.

¹⁵ Ministerstvo financií Slovenskej republiky, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením, marec 2020, s. 55. Dostupné na: https://www.minedu.sk/data/att/28f/15944.3bab_36.pdf

¹⁶ Štatistický úrad Slovenskej republiky, Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach v marginalizovaných rómskych komunitách SILC MRK 2025. Dostupné na: <https://zber.statistics.sk/en/prijmy-a-zivotne-podmienky>

¹⁷ Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, Pilotná metodika a výsledky monitorovania rizika segregácie na ZŠ na roky 2022/2023, október 2024. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/3b8/31594.714778.pdf>.

¹⁸ Salay proti Slovenskej republike, sťažnosť č. 29359/22, rozsudok zo dňa 27. februára 2025, bod 87.

¹⁹ § 3 (1)

²⁰ § 2 (1)

²¹ § 2 (3)

²² § 3 (f)

²³ § 2 (aj)

²⁴ čl. 2 (1)

²⁵ čl. 2 (1,d)

²⁶ Horváth a Kiss proti Maďarsku, sťažnosť č. 11146/11, rozsudok zo dňa 29. januára 2013, bod 119.

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

Všetky uvedené právne nástroje vyžadujú, aby príslušné štátne orgány prijali opatrenia zamerané na predchádzanie diskriminácii. V tejto súvislosti sú štatistiky a údaje zrejším nástrojom na mapovanie diskriminácie, ako aj rizika diskriminácie. Štatistiky sa už použili ako dôkaz diskriminácie vo viacerých prípadoch pred ESĽP vrátane prelomového prípadu D. H. a ostatní proti Českej republike,²⁷ v ktorom ESĽP po prvýkrát uznal nerovné zaobchádzanie s rómskymi deťmi vo vzdelávaní.

Európsky výbor pre sociálne práva (ECSR) rozhodol, že ak sa všeobecne uznáva, že určitá skupina je alebo by mohla byť diskriminovaná, orgány majú povinnosť posúdiť rozsah problému zhromažďovaním údajov a pokrok pri jeho riešení.²⁸ V inom prípade ECSR rozhodol, že zber a analýza údajov (pri zachovaní ochrany súkromia) sú nevyhnutné na vytváranie racionálnych politík.²⁹ V roku 2024 vydal ECSR prelomové rozhodnutie³⁰ proti Českej republike, v ktorom uznal, že nedostatočný zber údajov o nadmernom zastúpení rómskych detí v štátnej starostlivosti predstavuje nepriamu diskrimináciu.³¹

V máji 2016 nadobudlo účinnosť nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušila smernica EÚ o ochrane údajov. Uvádza sa v ňom, že zásady ochrany údajov sa nevzťahujú na anonymizované údaje a že spracúvanie údajov o etnickom pôvode je povolené okrem iného vtedy, keď je spracúvanie „*nevyhnutné z dôvodov významného verejného záujmu na základe práva Únie alebo práva členského štátu, ktoré sú primerané vzhľadom na sledovaný cieľ, rešpektujú podstatu práva na ochranu údajov a stanovujú vhodné a konkrétne opatrenia na zabezpečenie základných práv a záujmov dotknutej osoby.*“

Slovensko je preto povinné zbierať a spracovávať etnické údaje, aby sa zabránilo ďalšej segregácii a iným formám diskriminácie vo vzdelávaní. Táto činnosť by sa však mala vykonávať spôsobom, ktorý je v súlade s normami v oblasti ľudských práv a so zásadou anonymity.

3.2 SOCIÁLNY KONTEXT DISKRIMINÁCIE RÓMSKÝCH DETÍ VO VZDELÁVANÍ

DÔSLEDKY DISKRIMINÁCIE V OBLASTI BÝVANIA NA VZDELÁVANIE

Segregácia a iné formy diskriminácie rómskych detí v oblasti vzdelávania sú úzko prepojené s diskrimináciou, ktorej rómske komunity čelia v oblasti bývania. Ministerstvo financií uviedlo, že neisté životné podmienky a chudoba negatívne ovplyvňujú schopnosť rómskych detí uspieť v školách. Nevyhovujúce podmienky bývania vedú k problémom s fyzickým aj duševným zdravím. V dôsledku zdravotných problémov, ktoré súvisia s bývaním v nezdravom prostredí, zameškávajú deti v Európe priemere 1 až 4 školské dni ročne. V preplnených domácnostiach chýbajú priestory na učenie a vypracovanie domácich úloh. Nadmerný hluk a nedostatočné svetlo ovplyvňujú schopnosť sústrediť sa. Všetky tieto problémy majú často za následok predčasné ukončenie školskej dochádzky a horšie výsledky vo vzdelávaní, ako aj nižšiu gramotnosť.³²

Približne 42 % Rómov a Rómok na Slovensku žije v segregovaných alebo izolovaných oblastiach s nedostatočnou infraštruktúrou. Celkovo 27 % Rómov a Rómok žije v domácnostiach, ktoré sú v zlom stave a majú štrukturálne problémy, ako sú zatekajúce strechy alebo vlhké steny. V segregovaných rómskych komunitách 45 % obydľí nemá prístup k verejnému vodovodu a 56 % obydľí nie je napojených na kanalizáciu. Zarážajúce je aj to, že 87 % Rómov a Rómok na Slovensku je ohrozených chudobou, zatiaľ čo v prípade celkovej populácie je to 13 %.³³

Takmer polovica domácností v marginalizovaných rómskych komunitách na Slovensku žije v obydlíach, ktoré neboli legalizované – t. j. boli postavené na pozemkoch, ktoré nevladnú, alebo im chýbajú niektoré potrebné dokumenty či povolenia.³⁴ V roku 2024 Amnesty International informovala,³⁵ že Rómovia a Rómky sú vo verejných nájomných bytoch vystavení inštitucionálnemu rasizmu, čo vedie k tomu, že ich samosprávy umiestňujú v obecných bytoch, ktoré sa často nachádzajú v lokalitách známych pre ich

²⁷ D. H. a ostatní proti Českej republike, sťažnosť č. 57325/00, rozsudok zo dňa 13. novembra 2007.

²⁸ Európske centrum pre práva Rómov proti Grécku, sťažnosť č. 15/2003, bod 27.

²⁹ Európske centrum pre práva Rómov proti Taliansku, sťažnosť č. 27/2004, bod 23.

³⁰ Rozhodnutie vo veci samej: Európske centrum pre práva Rómov (ERRC) proti Českej republike, sťažnosť č. 190/2020.

³¹ Európske centrum pre práva Rómov (ERRC) proti Českej republike, sťažnosť č. 190/2020.

³² Ministerstvo financií Slovenskej republiky, Skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením: Revízia výdavkov. Záverečná správa, marec 2020, s. 162. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/files/archiv/56/ReviziavvvdavkovnaohrozeneskupinyZSverziaFINALENG.pdf>

³³ ERRC a Fair Trials: Odmietnutie spravodlivosti: Rómovia v systéme trestného súdnictva na Slovensku, 2023. Dostupné na: http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/5450_file1_justice-denied-roma-in-the-criminal-justice-system-of-slovakia-english.pdf

³⁴ Markovič, F., Plachá L., Príjmy a životné podmienky, v marginalizovaných rómskych komunitách: Vybrané ukazovatele zo zisťovania EU SILC_MRK 2020, Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, 2022, s. 72. Dostupné na: https://www.romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1563/analyticka_sprava_eu_silc_mrk_2020_elektronicka_final.pdf

³⁵ Amnesty International, Nedosiahnuteľná potreba bývať – výskumná správa, 2024. Dostupné na: <https://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2024/11/Nedosiahnuteľna-potreba-byvat-s-ilustraciami.pdf>

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

nevyhovujúce životné podmienky a segregáciu. V segregovaných obecných bytoch čelia rómske domácnosti nevyhovujúcim životným podmienkam, krátkodobým zmluvám a nemajú prístup k primeranej sociálnej podpore.

PREDSUDKY A NEGATÍVNE POSTOJE

Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030³⁶ (Stratégia 2030) spomína rôzne výzvy, ktorým čelí rómska populácia na Slovensku vrátane chudoby súvisiacej s demografickým vývojom, nezamestnanosti a nízko platených alebo nízkokvalifikovaných pracovných miest – problémy, ktoré sú ešte zhoršené nedostatkom formálneho vzdelania. V Stratégii 2030 sa tiež zdôrazňuje pretrvávajúci výskyt rasizmu a predsudkov voči Rómom a Rómkam, pričom sa konštatuje, že Slovensko má jednu z najvyšších mier protirómskych nálad v EÚ a tento trend sa postupom času zhoršuje.

Rôzne prieskumy, ktoré skúmajú všeobecné postoje a osobné skúsenosti, naznačujú, že diskriminácia menšín je na Slovensku stále široko tolerovaná. Negatívne zobrazovanie Rómov a Rómkov v médiách a používanie stereotypov tieto postoje posilňuje.

Výskum Slovenskej akadémie vied z roku 2019 odhalil, že 80 % respondentstva súhlasilo s tvrdením, že Rómovia a Rómkovia na Slovensku dostávajú nezaslúžené výhody zo sociálneho systému, pričom sa takmer dve tretiny respondentov a respondentiek stotožnili s otvorene negatívnymi stereotypmi o Rómoch a Rómkach.³⁷ Podľa Eurobarometra³⁸ z roku 2023, ktorý skúmal diskrimináciu zraniteľných skupín vrátane Rómov a Rómkov v krajinách EÚ, sa 55 % slovenských respondentov a respondentiek domnievalo, že diskriminácia Rómov a Rómkov je na Slovensku rozšírená. Celkovo 46 % respondentov a respondentiek (v porovnaní s priemerom EÚ 29 %) uviedlo, že by nechceli, aby ich dieťa malo rómskeho partnera alebo partnerku, a len 16 % (v porovnaní s priemerom EÚ 24 %) je presvedčených o účinnosti úsilia o lepšie začlenenie rómskeho obyvateľstva v oblastiach, ako je bývanie, vzdelávanie, zdravotníctvo a zamestnanosť. Podľa prieskumu, ktorý bol uskutočnený pre Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity v decembri 2024, tretina respondentov a respondentiek otvorene vyjadruje negatívne postoje k Rómom a Rómkam, zatiaľ čo pozitívny názor má len 5 %.³⁹

Médiá naďalej posilňujú stereotypy a často zobrazujú Rómov a Rómkov v neobjektívnom a stereotypnom svetle, pričom ich bežne vykresľujú ako zločincov alebo ako osoby, ktoré zneužívajú sociálny systém. Medzi ďalšie bežné stereotypy patrí zobrazovanie Rómov a Rómkov ako ľudí, ktorí ničia svoje domovy, a ako rodičov, ktorí sa nestarajú o výchovu svojich detí. Z mediálnej analýzy, ktorú uskutočnilo občianske združenie Romano Kher (Rómsky Dom) vyplynulo, že 39 % analyzovaných mediálnych príspevkov neposkytovalo Rómom a Rómkam možnosť vyjadriť svoj názor, a to ani vtedy, keď sa ich téma priamo týkala. Keď rómska osoba dostala možnosť vyjadriť sa, v 31 % prípadov zostala v anonymite (napr. bola identifikovaná len ako „osadník a osadníčka“) a v 5 % prípadov bolo použité len jej krstné meno.⁴⁰

³⁶ Úrad vlády Slovenskej republiky, Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030. Dostupné na:

https://romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1113/strategia_2030.pdf?csrt=14279288738214036483

³⁷ Slovenská akadémia vied (SAV), Negatívne postoje voči Rómom súvisia s nepriateľským politickým diskurzom, 7. februára 2020. Dostupné na:

https://www.sav.sk/index.php?doc=services-news&source_no=20&news_no=8688

³⁸ Eurobarometer, Diskriminácia v Európskej únii, december 2023. Dostupné na: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2972>

³⁹ Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, Tretina opýtaných (33 %) otvorene vyjadrila negatívne postoje voči Rómom, 13. februára 2025. Dostupné na:

<https://romovia.vlada.gov.sk/archiv-tlacovych-sprav/tretina-opytanych-33-otvorene-vyjadrila-negativne-postoje-vo-ci-romom/>

⁴⁰ romea.cz, Slovenské médiá zobrazujú Rómov stereotypne a často anonymne, 3. januára 2015. Dostupné na: <http://www.romea.cz/en/news/slovak-media-depict-roma-stereotypically-and-often-anonymously>

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

4. SÚČASNÉ TRENDY SEGREGÁCIE

V tejto časti správy sú analyzované zistenia Pilotnej metodiky a výsledkov monitorovania rizika segregácie na základných školách v školskom roku 2022/2023, ktoré vydalo ministerstvo školstva⁴¹ (ďalej ako „pilotná štúdia“), verejne dostupné údaje a nedávne rozsudky slovenských súdov s cieľom komplexne posúdiť mieru a trvanie segregácie rómskych detí. Je možné dospieť k záveru, že rómske žiactvo je v slovenskom vzdelávacom systéme naďalej segregované v oddelených školách, triedach či budovách, ale aj v rámci mimoškolských aktivít (napr. v jedálňach). Priestorová segregácia, diskriminačné nastavenie spádových oblastí, biely odliv (angl. white flight) a budovanie škôl a školských zariadení v blízkosti alebo vnútri rómskych komunít patria medzi hlavné príčiny segregácie vo vzdelávaní.

Zistenia pilotnej štúdie, nedostatok účinných krokov smerom k desegregácii a odpor ministerstva školstva plne implementovať súdne rozhodnutia predstavujú znepokojujúci obraz štruktúrálnych prekážok desegregácie a inkluzívneho vzdelávania na Slovensku.

4.1 AKADEMICKÁ NEROVNOSŤ: PILOTNÁ ŠTÚDIA A JEJ ZISTENIA

Pilotná štúdia o školskej segregácii sa zamerala na základné školy (ZŠ) v školskom roku 2022/23. Prostredníctvom administratívnych dát a proxy indikátorov pre etnicitu bolo identifikovaných 468 základných škôl (t. j. 22 % z celkového počtu ZŠ na území SR) v riziku segregácie,⁴² pričom tieto sa nachádzajú predovšetkým v menších obciach. Viac ako polovica (55 %) žiactva na identifikovaných školách bola označená za žiactvo v riziku segregácie v porovnaní s omnoho nižším podielom takéhoto žiactva (3 %) na školách, ktoré neboli identifikované ako „rizikové“. Školy v riziku sa vyskytli v 30 % obcí, v ktorých sa nachádzala aspoň jedna ZŠ, čo znamená, že približne v každej tretej obci so ZŠ je žiactvo ohrozené segregáciou. Prevažná väčšina (86 %) identifikovaných škôl v riziku sa nachádza v Banskobystrickom, Prešovskom alebo Košickom kraji.⁴³ Ide o regióny s najvyšším počtom ľudí žijúcich vo vylúčených rómskych komunitách. Celkovo predstavuje 76 % škôl v riziku jedinú ZŠ v tej-ktorej obci. Školy v riziku navštevuje dvakrát viac detí s diagnostikovaným ľahkým mentálnym postihnutím v porovnaní s nerizikovými školami.⁴⁴

Pilotná štúdia jasne ilustrovala negatívnu koreláciu medzi segregáciou a výsledkami vzdelávania. Školy v riziku vykazovali výrazne vyššiu mieru opakovania ročníka a predčasného ukončenia školskej dochádzky. Deti na týchto školách dosiahli slabé výsledky v štandardizovaných testoch.⁴⁵

Je tiež dôležité poznamenať, že pilotná štúdia má určité nedostatky a obmedzenia. Ako je uvedené v podkapitole 3.1, správa nevychádza zo skutočných dát o etnickej príslušnosti žiactva ZŠ. Namiesto toho sa používajú tzv. proxy indikátory. Ako priznáva

⁴¹ Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, Pilotná metodika a výsledky monitorovania rizika segregácie na ZŠ za školský rok 2022/2023. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/3b8/31594.714778.pdf>

⁴² Poznámka: Škola sa považuje za rizikovú, ak má vysoký podiel žiactva v riziku segregácie alebo ak sú títo žiaci nerovnomerne rozdelení medzi triedy či organizačné zložky školy.

⁴³ Pilotná štúdia, s. 14.

⁴⁴ Pilotná štúdia, s. 12.

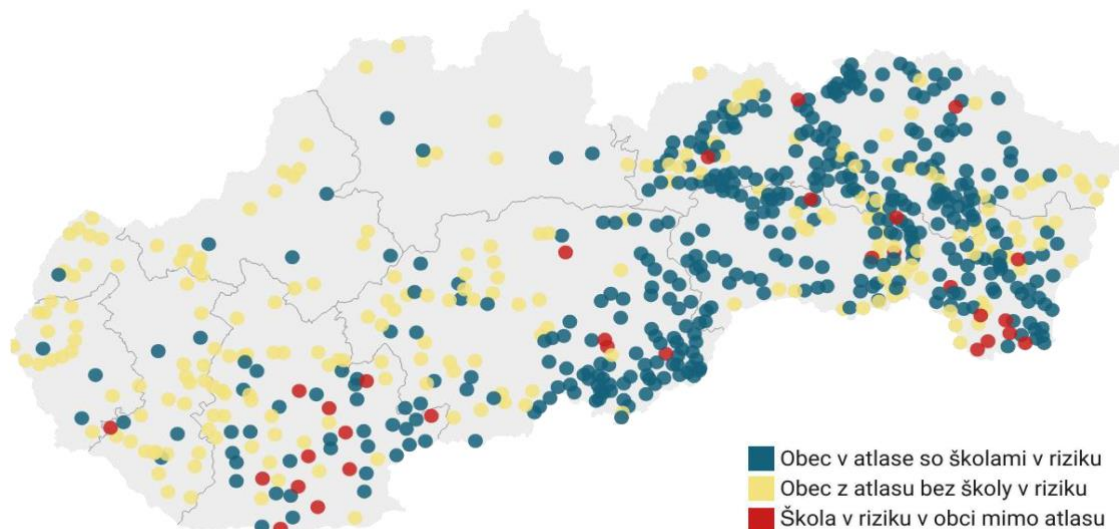
⁴⁵ Pilotná štúdia, s. 16.

samotné ministerstvo školstva, na ich základe „nie je možné jednoznačne určiť, či na nejakej škole alebo v nejakej lokalite dochádza alebo nedochádza k segregovanému vzdelávaniu“.⁴⁶

Ďalej je potrebné uviesť, že pilotná štúdia monitorovala len situáciu na základných školách. Nevzťahuje sa na materské školy, stredné školy a školy pre deti a žiactvo so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Druh monitorovania použitý v pilotnej štúdii navyše nie je spôsobilý posúdiť segregáciu v rámci triedy, oddelených jedálňach atď. Nezaoberá sa ani otázkou spádových oblastí.

Pokiaľ ide o špecifikáciu škôl, ktoré boli označené ako školy v riziku segregácie, pilotná štúdia tieto nezverejňuje. Obsahuje iba mapu, z ktorej nie je možné identifikovať konkrétne školy ani obce, v ktorých sa nachádzajú. Ministerstvo školstva opakovane odmietlo žiadosti Amnesty International a ERRC o ich zverejnenie.⁴⁷

GRAF 1. MAPA ZÁKLADNÝCH ŠKÔL V RIZIKU SEGREGÁCIE A OBCÍ V ATLASE RÓMSKYCH KOMUNÍT⁴⁸

Podľa informácií poskytnutých Štátnou školskou inšpekciou (ŠŠI), ministerstvo školstva neposkytlo zoznam škôl v riziku segregácie ani im.⁴⁹ ŠŠI dodala, že počas svojich inšpekčných činností v posledných štyroch akademických rokoch zistila v deviatich prípadoch, že kontrolované subjekty (školy) sú segregované. Napriek tomu, že ŠŠI nariadila týmto školám povinnosť desegregovať, ani jedna z nich neprijala desegregačný plán.

Podľa manuálu⁵⁰ k novozavedeným a právne záväzným desegregačným štandardom analyzovaným v kapitole 5 zohráva ŠŠI kľúčovú úlohu pri presadzovaní dodržiavania desegregačných opatrení. Manuál jasne uvádza, že ministerstvo školstva je zodpovedné za poskytovanie výsledkov svojho monitorovania rizika segregácie ŠŠI. Tá má tieto údaje využívať na plánovanie svojich inšpekčných činností a monitorovanie implementácie štandardov desegregácie.

Ak ministerstvo školstva neposkytne tieto informácie, ŠŠI nemôže riadne plánovať a vykonávať inšpekcie za účelom monitorovania rizika segregácie, ako to vyžaduje manuál. Efektívnosť celého systému monitorovania desegregácie je tak podkopaná. Uvedené je obzvlášť znepokojujúce vzhľadom na to, že schopnosť monitorovať desegregáciu na miestnej úrovni je mimoriadne dôležitá pre hodnotenie celkovej efektívnosti politik prijatých na národnej úrovni.

⁴⁶ Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, Koncept monitorovania rizika segregácie, 2023, s. 3. Dostupné na:

<https://www.minedu.sk/data/att/bb6/31367.919ac1.pdf>

⁴⁷ Rozhodnutie MŠVVV SR č. 2025/4461-A9151 z 25.02.2025, ktorým nevyhovelo žiadosti ERRC o sprístupnenie informácií zo dňa 13. februára 2025 z dôvodu, že ministerstvo nedisponuje súhlasom dotknutých škôl na zverejnenie alebo sprístupnenie takýchto informácií. Ministerstvo zároveň uviedlo, že ak by boli školy zverejnené, mohli by byť označené za školy nižšej kvality len z toho dôvodu, že ich navštevujú žiaci určitého etnického pôvodu.

⁴⁸ MŠVVV SR, Pilotná metodika a výsledky monitorovania rizika segregácie na ZŠ 2022/2023, s.19.

⁴⁹ Odpoveď Štátnej školskej inšpekcie zo dňa 19. marca 2025 na žiadosť o sprístupnenie informácií podanú ERRC dňa 5. marca 2025.

⁵⁰ Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, Manuál a monitoring uplatňovania štandardov dodržiavania zákazu segregácie vo výchove a vzdelávaní, február 2025, s. 9, Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/275/32711.d73b84.pdf>

ODDELENÍ A NEROVNÍ

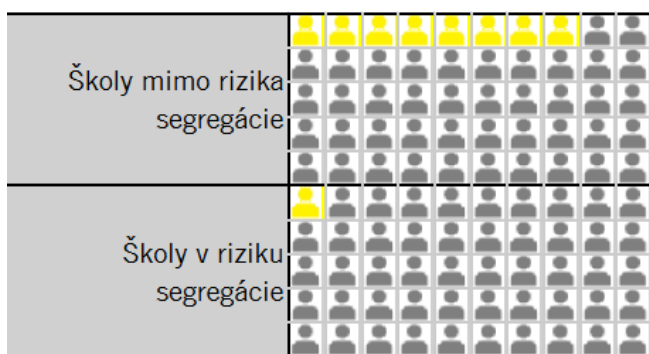
SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

OPAKOVANIE ROČNÍKA

Miera opakovania ročníka môže slúžiť ako silný ukazovateľ systémových nerovností v oblasti školstva. Školy v riziku segregácie, skúmané v pilotnej štúdiu, vykazovali vyššie podiely žiactva opakujúceho ročníka, a to najmä prvý ročník, oproti ostatným školám. Celkovo 14,7 % detí na školách v riziku segregácie opakovalo prvý ročník ZŠ v porovnaní s 1,8 % na školách bez rizika.⁵¹ Uvedené znamená, že dieťa v prvom ročníku na škole ohrozenej segregáciou malo približne 8,2-krát vyššiu pravdepodobnosť opakovania ročníka v porovnaní s dieťaťom v prvom ročníku navštevujúcim „nerizikóvu“ školu. Deti na prvom stupni ZŠ (prvý až štvrtý ročník) navštevujúce školy v riziku čelili opakovaniu ročníka desaťkrát pravdepodobnejšie než ich rovesníctvo v ostatných školách.⁵²

GRAF 2. PODIEL DETÍ OPAKUJÚCICH PRVÝ ROČNÍK⁵³

Až takmer tri štvrtiny (72 %) detí opakujúcich prvý ročník pochádza z košického a prešovského kraja, kde žije väčšina rómskej populácie.⁵⁴ Takmer tretina (32 %)⁵⁵ všetkých prípadov opakovania ročníka (v primárnom a nižšom sekundárnom vzdelávaní) sa vyskytla v prvom ročníku. Naznačuje to, že aj v rámci toho istého národného vzdelávacieho rámca zažívajú deti zo segregovaných škôl výrazne odlišné výsledky.

PREDČASNÉ UKONČOVANIE ŠKOLKEJ DOCHÁDZKY

Pilotná štúdia tiež odhalila alarmujúce rozdiely v miere predčasného ukončenia školskej dochádzky medzi školami v riziku segregácie a školami mimo rizika. Miera predčasného odchodu zo školy v riziku bola 4,9 % v porovnaní s 0,6 % na školách mimo rizika.⁵⁶ To znamená, že deti vzdelávajúce sa na školách v riziku mali osemkrát vyššiu pravdepodobnosť odchodu zo školy pred dokončením nižšieho sekundárneho vzdelávania (9. ročník). Ak dieťa navyše pochádzalo z prevažne rómskej obce a navštevovalo segregovanú, tzv. „rómsku školu“, malo viac než 12-krát vyššiu pravdepodobnosť predčasného odchodu zo školy v porovnaní s rovesníctvom na školách bez rizika. Tento výrazný kontrast zdôrazňuje systémové nerovnosti, ktoré neúmerne postihujú deti v segregovanom prostredí.

V priemere 9 z 200 detí navštevujúcich školy v riziku odišlo zo školy pred dokončením nižšieho sekundárneho vzdelávania (dokončené 9. ročník) oproti priemeru 1 z 200 na školách mimo rizika.⁵⁷ V školskom roku 2022/23 predčasne odišlo zo školy 6 325 detí naprieč všetkými školami. Z nich asi dve tretiny (63,4 %) navštevovali školy v riziku, a to napriek tomu, že tieto školy navštevovalo len približne 20 % všetkých detí.⁵⁸

⁵¹ Pilotná štúdia, s. 16.

⁵² Pilotná štúdia, s. 16, vlastné výpočty.

⁵³ Na základe údajov z MŠVVM SR, Pilotná metodika a výsledky monitorovania rizika segregácie na ZŠ 2022/2023, vlastný výpočet.

⁵⁴ Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR), Štatistická ročenka – základné školy. Dostupné na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-zakladne-skoly.html?page_id=9601

⁵⁵ Štatistická ročenka – základné školy.

⁵⁶ Pilotná štúdia, s. 17.

⁵⁷ Pilotná štúdia, s. 17, vlastné výpočty.

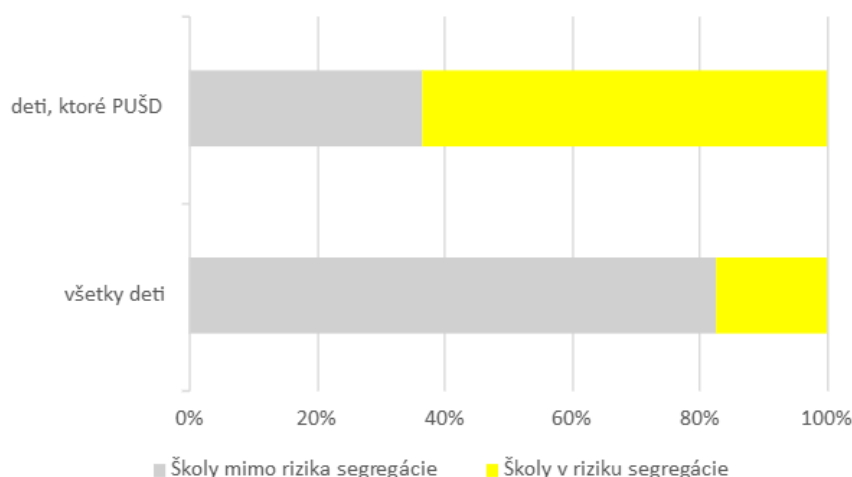
⁵⁸ Pilotná štúdia, s. 17., vlastné výpočty.

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

GRAF 3. PODIEL DETÍ, KTORÉ PUŠD PRED UKONČENÍM NIŽŠIEHO SEKUNDÁRNEHO VZDELANIA⁵⁹

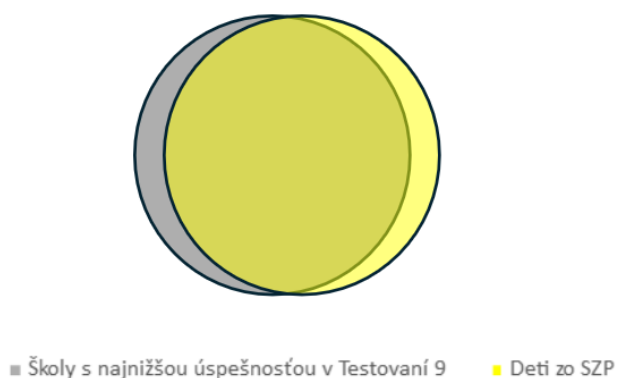
Celkový počet predčasne odídených detí zo škôl v riziku bol teda takmer dvojnásobný v porovnaní so školami mimo rizika, a to napriek tomu, že školy mimo rizika navštevovala väčšina žiactva. Tento rozdiel poukazuje na zlyhávanie segregovaných škôl, pokiaľ ide o udržanie si žiactva a zabezpečenie ich rovného prístupu ku kvalitnému vzdelaniu.

VÝSLEDKY V ŠTANDARDIZOVANOM TESTOVANÍ

Pilotná štúdia odhalila výrazné rozdiely vo vzdelávacích výsledkoch škôl s vysokou koncentráciou rómskych detí, čo sa ukázalo v celoštátnom testovaní (tzv. Testovanie 9). Kým národný priemer napr. v matematike dosiahol 53 %, školy ohrozené segregáciou dosiahli priemer iba 34 %.⁶⁰ Aj tento obrovský rozdiel odzrkadľuje systémové nerovnosti v slovenskom školskom systéme, ktoré neprímerane postihujú segregované deti.

Porovnávací analýza výsledkov Testovania 9⁶¹ a údajov⁶² o deťoch zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP) na školách odhalila výraznú koreláciu: takmer všetky (92 škôl) zo 100 najmenej úspešných škôl boli školy s významným podielom detí zo SZP.

GRAF 4. PREKRÝVANIE ŠKÔL MEDZI 100 ŠKOLAMI S NAJNIŽŠÍMI VÝSLEDKAMI V TESTOVANÍ 9 A S DEŤMI ZO SZP⁶³

⁵⁹ Na základe údajov z MŠVVV SR, Pilotná metodika a výsledky monitorovania rizika segregácie na ZŠ 2022/2023, vlastný výpočet.

⁶⁰ Pilotná štúdia, s. 17.

⁶¹ Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM), Testovanie 9 – Výsledky za rok 2024 v matematike. Dostupné na: <https://dataportal.nucem.sk/Dataportal-web/web/vysledky/2024/testovanie/index.xhtml>

⁶² Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, Skvalitnenie podmienok výchovy a vzdelávania detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia – podporné opatrenie, január 2025. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/skvalitnenie-podmienok-vychovy-a-vzdelavania-deti-a-ziakov-zo-socialne-znevuhodnenedo-prostredia-podporne-opatrenie/>

⁶³ Na základe údajov z Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM), Testovanie 9 – Výsledky 2024 a ministerstva školstva, Skvalitnenie podmienok výchovy a vzdelávania detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia – podporné opatrenie 2024, vlastné výpočty.

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

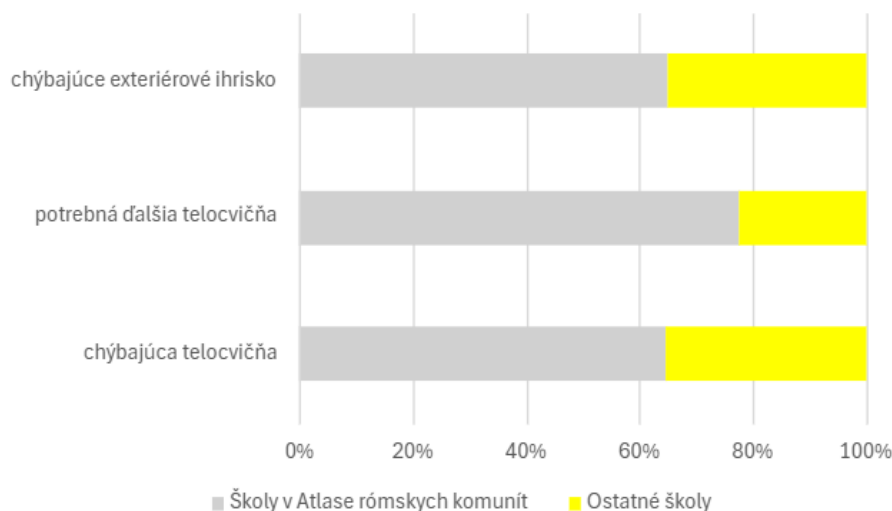
Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

Rómske deti, ktoré tvoria významnú časť populácie pochádzajúcej zo SZP, sú neprimerane zbavované rovných vzdelávacích príležitostí. Zistenia z Testovania 9 a súvisiacich štúdií zdôrazňujú naliehavú potrebu cieľných zásahov, ktoré by riešili vzdelávacie nerovnosti na Slovensku. Školy s vysokým podielom detí zo SZP nielenže nedosahujú národný priemer, sú symbolom systémového zlyhania, pokiaľ ide o zabezpečenie práva na vzdelanie.

4.2 INFRAŠTRUKTURÁLNE NEROVNOSTI

Úrad vlády Slovenskej republiky vypracoval štúdiu⁶⁴ zameranú na nedostatok športovej infraštruktúry na školách s viac ako 150 deťmi. Štúdia identifikovala školy, kde chýba telocvičňa (95 škôl) alebo vonkajšie ihrisko (43 škôl). Ukázalo sa, že takmer 70 % škôl bez športovísk sa nachádza v prevažne rómskych lokalitách, ktoré uvádza Atlas rómskych komunít. Koncentrácia infraštruktúrnych nedostatkov v rómskych oblastiach poukazuje na systémové zanedbávanie rómskych komunít.

GRAF 5. PODIEL CHÝBAJÚCICH TELOCVIČNÍ A ŠPORTOVÍSK NA ŠKOLÁCH⁶⁵

Pilotná štúdia tiež poukázala na rozdiely v návštevnosti školských klubov detí. V priemere navštevovala školské kluby len približne polovica žiactva na školách v riziku segregácie, zatiaľ čo na školách mimo rizika to bolo až 80 %.⁶⁶ Nedostatočný prístup k mimoškolským aktivitám prehľbuje vzdelávacie a sociálne nerovnosti a obmedzuje možnosti rómskych detí plnohodnotne sa zapojiť do školského života.

GRAF 6. ÚČASŤ V ŠKOLSKEJ DRUŽINE (ŠKD)⁶⁷

⁶⁴ Úrad vlády SR, Štúdia uskutočniteľnosti projektu: Výstavba telocviční a školských dvorov na ZŠ, marec 2022, s. 20. Dostupné na: https://www.sport.vlada.gov.sk/share/svms/su_projektu_svms-telocvicne.pdf?csrt=9124925712561658

⁶⁵ Na základe údajov Úradu vlády SR, Štúdia uskutočniteľnosti projektu: Výstavba telocviční a školských dvorov na ZŠ, vlastný výpočet.

⁶⁶ Pilotná štúdia, s. 16.

⁶⁷ Na základe údajov z MŠVVM SR, Pilotná metodika a výsledky monitorovania rizika segregácie na ZŠ 2022/2023, vlastný výpočet.

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

Údaje poukazujú na to, že vzdelávacie nerovnosti presahujú akademické výsledky a zahŕňajú výrazné rozdiely v infraštruktúre a prístupe k mimoškolským aktivitám. Tieto nerovnosti prispievajú k začarovanému kruhu znevýhodnenia, v ktorom sú rómske deti systematicky pripravované o príležitosti, ktoré sú dostupné ich rovesníctvu na školách mimo rizika segregácie.

4.3 SÚČASNÁ SÚDNA PRAX: ODPOR MINISTERSTVA ŠKOLSTVA VOČI DESEGREGÁCII

V posledných rokoch ministerstvo školstva dôsledne odoláva snahám o riešenie segregácie na školách na Slovensku a v súdnych konaniach dokonca obhajovalo svoju neochotu riešiť túto problematiku na konkrétnych základných školách. Nižšie sú uvedené dva kľúčové prípady, ktoré ako žalobca viedla mimovládna organizácia **Poradňa pre občianske a ľudské práva** (ďalej len „Poradňa“) prostredníctvom verejnej žaloby (*actio popularis*), pričom oba poukazujú na neochotu ministerstva školstva zabezpečiť (v spolupráci s obcami) prijatie desegregačných opatrení.

Treba poznamenať, že súdy nižšieho stupňa po vrátení vecí Najvyšším súdom SR, ktorý potvrdil porušenia zákazu diskriminácie, rozhodli, že žalobca je povinný v žalobe navrhnúť veľmi konkrétne desegregačné opatrenia, inak by rozsudky boli nevykonateľné. Tento prístup je však v rozpore so zásadou, že štát má povinnosť konať v rámci realizácie práva na vzdelanie pre všetkých bez diskriminácie.⁶⁸ Nečinnosť štátu v tejto veci je dôkazom širšej neochoty plne uznať a riešiť systémovú segregáciu rómskych detí na základných školách na Slovensku.

S postupným uznávaním práv rómskych detí na rovné vzdelanie zo strany súdov však ministerstvo školstva čelí rastúcemu tlaku, aby prešlo od obrannej právnej stratégie k proaktívnym reformám. Či túto výzvu prijme, zostáva otáznou. Tieto prípady však jasne poukazujú na odpor ministerstva školstva voči uplatňovaniu účinných desegregačných opatrení.

PRÍPAD ZÁKLADNEJ ŠKOLY V STAREJ ĽUBOVNI – PODSADEK

Prípady základnej školy v Starej Ľubovni – Podsadku, a to predovšetkým rozsudok Najvyššieho súdu SR, predstavoval prelomový moment v boji proti diskriminácii Rómov a Rómok vo vzdelávaní na Slovensku. Škola v tejto časti mesta Stará Ľubovňa prevažne slúžila rómskym deťom, čo vyvolávalo podozrenie zo segregácie na základe etnicity. Žalobca, mimovládna organizácia Poradňa, tvrdil, že zloženie školy nebolo náhodné – poloha školy v blízkosti rómskej komunity a nedostatočná snaha ministerstva školstva a miestnych orgánov poskytnúť inkluzívne vzdelávanie v rôznorodejších prostrediach vytvorili de facto segregované prostredie. Namiesto prijatia opatrení na riešenie segregácie došlo k rozšíreniu kapacity prístavbou. Žalobca tvrdil, že tento stav porušuje právo rómskych detí na rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelaniu a prispieva k ich sociálnemu vylúčeniu.

Ministerstvo školstva tvrdilo, že zápis rómskych detí do školy bol výsledkom geografickej spádovosti, a nie úmyselnej diskriminácie. Hranice školského obvodu boli podľa ministerstva určené podľa miesta bydliska a koncentrácia rómskeho žiactva tak len odzrkadľovala zloženie lokality.

Okresný súd Bratislava III a následne Krajský súd v Bratislave dali za pravdu ministerstvu školstva a rozhodli, že žalobca nepreukázal úmyselnú segregáciu. Rozsudky poukázali na to, že etnická homogénnosť školy odrážala miestne rezidenčné vzorce a nezapríčinila ju konkrétna politika ministerstva, a na to, že deti navštevovali školu so súhlasom rodičov.

Prípady sa nakoniec dostal na Najvyšší súd SR, ktorý 15. decembra 2022 vydal prelomový rozsudok.⁶⁹ Súd konštatoval, že vzdelávanie rómskych detí v etnicky homogénnej škole predstavuje diskrimináciu na základe etnického pôvodu. Súd rozhodol, že ministerstvo školstva a mesto Stará Ľubovňa sú spoločne zodpovední za to, že neprijali účinné opatrenia na predchádzanie a odstránenie segregácie. Najvyšší súd uviedol: „Štát v spolupráci s obcou musia prijať účinné opatrenia (či už zákonodarnou iniciatívou, vytvorením stimulačných podmienok, ako aj tvorbou školských obvodov), aby segregácii zabránili, nie sa iba nečinne prizerať a odvolávať sa na stohú, často zle interpretovanú dikciu zákona. Určujúci faktor pri každom postupe je najlepší záujem dieťaťa. Je totiž v záujme celej spoločnosti, aby aj z detí, pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia, vyrástli plnohodnotní členovia tejto spoločnosti, k čomu výraznou mierou prispeje aj desegregačné úsilie v rámci školského vzdelávania.“

Po rozhodnutí Najvyššieho súdu sa prípad dostal na Mestský súd Bratislava IV, ktorý sa mal vyjadriť k navrhovanému opatreniu na odstránenie nezákonnej segregácie. V rozsudku vydanom dňa 7. mája 2024 však súd zamietol časť žaloby, ktorá sa týkala povinnosti ministerstva školstva prijať desegregačné opatrenia s odôvodnením, že žalobný návrh bol nejasný a nevykonateľný.⁷⁰

⁶⁸ Výbor OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva (CESCR), Všeobecný komentár č. 13: Právo na vzdelanie (Článok 13 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach), E/C.12/1999/10, 8. december 1999. Dostupné na: <https://www.ohchr.org/en/resources/educators/human-rights-education-training/d-general-comment-no-13-right-education-article-13-1999>

⁶⁹ Sp. zn. 5Cdo/102/2020. Dostupné na: <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2023/02/rozsudok-NS-SR-zo-dna-15122022.pdf>

⁷⁰ Sp. zn. B3-11C/9/2023. Dostupné na: <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2024/07/rozsudok-MS-BA-IV-z-07052024SL.pdf>

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

PRÍPAD ZÁKLADNEJ ŠKOLY V MURÁNSKEJ DLHEJ LÚKE

Prípád základnej školy v Muránskej Dlhej Lúke odhalil znepokojujúcu skutočnosť o prekážkach, ktorým čelia rómske deti pri prístupe k rovnému vzdelaniu. V roku 2014 ministerstvo školstva financovalo výstavbu modulovej školy za účelom riešenia kapacitných problémov základnej školy v Muránskej Dlhej Lúke. Nová budova však bola postavená v tesnej blízkosti vylúčenej rómskej komunity a zapísané do nej boli výhradne rómske deti, čím sa segregácia ešte viac prehĺbila.

Žalobca (mimovládna organizácia Poradňa) tvrdila, že toto rozhodnutie upevňuje systémovú nerovnosť, pretože segregované školské prostredie odopiera rómskym deťom rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelaniu a možnosti sociálnej inklúzie. Poradňa preto podala v roku 2015 verejnú žalobu podľa antidiskriminačného zákona, v ktorej tvrdila, že štát zastúpený ministerstvom školstva zanedbal povinnosť zabrániť diskriminácii a prijať účinné opatrenia na jej odstránenie.

Poradňa tvrdila, že tento prípad segregácie nie je náhodný, ale je súčasťou širšieho vzorca systémovej diskriminácie. Žiadala preto, aby ministerstvo školstva okamžite prijalo nápravné opatrenia na odstránenie segregácie.

Po tom, ako sudy nižšieho stupňa žalobu zamietli, prípad sa na základe podaného dovolania dostal na Najvyšší súd SR. Ten vydal dňa 12. júla 2023 rozsudok,⁷¹ ktorým rozhodol že Slovenská republika (zastúpená v tomto prípade ministerstvom školstva) porušila zásadu rovnakého zaobchádzania, pretože neprijala dostatočné preventívne opatrenia na ochranu pred diskrimináciou a opatrenia na odstránenie diskriminácie rómskych detí na ZŠ Muránska Dlhá Lúka z dôvodu ich etnického pôvodu. Súd dospel k záveru, že vzdelávanie rómskych detí v škole, ktorú navštevovalo výhradne rómske žiactvo, predstavovalo nezákonnú segregáciu, aj keď nešlo o úmyselnú diskrimináciu. Súd skonštatoval, že výstavba modulovej školy v blízkosti rómskej komunity predstavuje neprimerané a nevhodné opatrenie, ktoré znevýhodňuje dotknuté osoby de facto segregáciou.

Po rozsudku Najvyššieho súdu bol prípad vrátený na Mestský súd Bratislava IV, ktorý mal rozhodnúť o prostriedkoch nápravy vrátane prijatia desegregačných opatrení a prevencie budúcej segregácie. Dňa 21. mája 2024 súd túto časť žaloby zamietol s tým, že žalobný návrh bol príliš „neurčitý a nevykonateľný“.⁷² Súd uviedol, že žalobca nepredložil konkrétne opatrenia, ktoré by ministerstvo školstva malo prijať na odstránenie segregácie, a preto žalobný návrh požadujúci aktívne konanie štátu smerom k desegregácii zamietol.

⁷¹ Sp. zn. 5Cdo/220/2022. Dostupné na: <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2023/09/Rozsudok-NS-SR.pdf>

⁷² Sp. zn. 35C/28/2023. Dostupné na: <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2024/07/rozsudok-MS-BA-IV-MDL-z-21.5.2024.pdf>

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

5. PRÁVNÁ ANALÝZA NOVIEL ŠKOLSKÉHO ZÁKONA TÝKAJÚCICH SA SEGREGÁCIE

Národná rada Slovenskej republiky v rokoch 2023 a 2024 prijala novely zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)⁷³, a to zákony č. 181/2023 Z. z., č. 182/2023 Z. z., č. 290/2024 Z. z., v snahe riešiť segregáciu vo vzdelávaní na základných školách. Tieto novely mali za cieľ právne definovať segregáciu, zaviesť opatrenia na podporu inklúzie, ustanoviť povinné desegregačné štandardy, zmeniť kritériá pre národnostné vzdelávanie a zakázať dvojzmennú prevádzku škôl.

Predmetné legislatívne zmeny obsahovali aj opatrenia týkajúce sa systému špeciálneho vzdelávania pre deti so zdravotným znevýhodnením a problematiky predčasného ukončenia školskej dochádzky. Tieto oblasti však nie sú predmetom tejto správy a budú analyzované v samostatných správach.

5.1 PRÁVNÝ NÁROK NA MIESTO V MATERSKEJ ŠKOLE

Reformy v oblasti vzdelávania zaviedli právny nárok pre všetky trojročné deti na prijatie do materskej školy alebo iného zariadenia poskytujúceho predprimárne vzdelávanie, a to spolu so zmenou pridelovania finančných prostriedkov. Táto reforma nadväzuje na legislatívne zmeny z roku 2021, ktoré zaviedli povinné predprimárne vzdelávanie pre deti od päť rokov.⁷⁴ Nová reforma je podporená financovaním zameraným na zvýšenie kapacity materských škôl tak, aby od 1. septembra 2025 malo každé dieťa vo veku od troch rokov až do nástupu povinnej školskej dochádzky možnosť zúčastniť sa predprimárneho vzdelávania.

Hoci ide o zásadný krok smerom k zabezpečeniu rovnakých vzdelávacích príležitostí, samotná implementácia reformy vyvoláva vážne obavy o súlad s povinnosťami Slovenskej republiky vo vzťahu k zákazu diskriminácie, a to najmä pokiaľ ide o dôsledky pre rómske deti. Najvyšší kontrolný úrad SR vo svojej analýze⁷⁵ upozornil, že predprimárne vzdelávanie rómskych detí, ako aj výstavba,

⁷³ Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/>

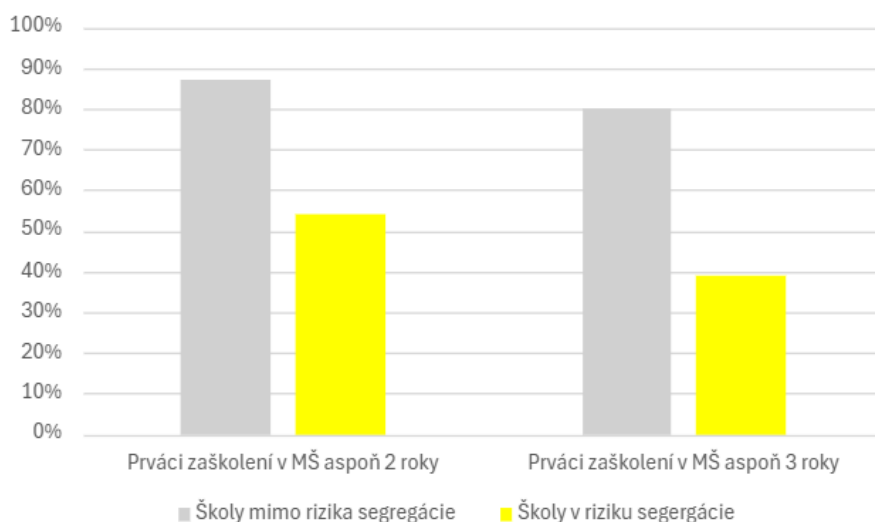
⁷⁴ S účinnosťou od školského roka 2021/2022 v zmysle zákona č. 127/2021 Z.z.

⁷⁵ Najvyšší kontrolný úrad SR, Správa o výsledku kontroly 2022 – Naplnenie Stratégie SR pre integráciu Rómov do roku 2020 v oblasti vzdelávania. Dostupné na: <https://www.nku.gov.sk/documents/33855/189567/e6e63205-aa7f-438b-9593-38f6bb401f6f.pdf/bf1b3034-9490-c84c-a8fb-490df75d3042?t=1698017108341>.

rozširovanie alebo rekonštrukcia materských škôl sa doteraz realizovali prevažne v blízkosti rómskych komunít, čo nie je v súlade s hlavným cieľom Stratégie rovnosti, inkluzie a participácie Rómov do roku 2030.

Rómske deti naďalej nie sú dostatočne zastúpené⁷⁶ v povinnom predprimárnom vzdelávaní, pričom takmer polovica z nezaškolených detí žije v Košickom a Prešovskom kraji. Pilotná štúdia ukazuje, že čím vyšší je podiel detí v riziku na škole, tým menej prvákov a prváčok navštevovalo predprimárne vzdelávanie. Zatiaľ čo väčšina detí prvého ročníka na nerizikových školách (87 %) navštevovala materskú školu viac než dva roky, na školách v riziku je podiel oveľa nižší – predprimárne vzdelávanie navštevovala iba polovica detí.

GRAF 7. ZAŠKOLENOSŤ V MŠ⁷⁷

Blížkosť vzdelávacích zariadení k rómskym komunitám sa často uvádza ako kľúčový faktor ovplyvňujúci účasť detí na vzdelávaní. Výskum⁷⁸ však ukázal, že zatiaľ čo vzdialenosť hrá obmedzenú rolu pri deťoch v predškolskom veku v povinnom predprimárnom vzdelávaní, pre deti vo veku 3 – 4 roky predstavuje významnú bariéru, najmä ak vzdialenosť prekračuje 5 kilometrov. Tento poznatok spochybňuje zjednodušený predpoklad, že len výstavba materských škôl v blízkosti rómskych osád automaticky zabezpečí vyššiu účasť na predprimárnom vzdelávaní. Pre päťročnú deti je účasť vyššia aj pri väčšej vzdialenosti materskej školy, a to vďaka povinnej dochádzke, prednostnému prijímaniu a odpusteniu poplatkov v štátnych materských školách. Tieto štrukturálne podporné opatrenia sa javia ako účinné pri prekonávaní bariéry vzdialenosti. Riešenie problémov s kapacitou materských škôl je síce kľúčové, nesmie sa však uskutočňovať formou vytvárania segregovaných zariadení v blízkosti rómskych komunít.

5.2 ÚVODNÉ ROČNÍKY

Nahradenie nultých ročníkov (zrušených od školského roka 2021/2022) úvodnými ročníkmi (zavedenými od školského roka 2023/2024) bolo ďalšou reformou školského zákona č. 245/2008 (č. 182/2023), ktorej cieľom bolo zlepšiť výsledky detí. Cieľom tejto iniciatívy je zlepšiť školskú pripravenosť. Napriek svojim zámerom však toto opatrenie vyvolalo značné obavy, pokiaľ ide o dodržiavanie zásad inkluzívneho vzdelávania a jeho dlhodobú účinnosť. Podľa školského zákona sa v základných školách môžu so súhlasom zriaďovateľa zaviesť úvodné ročníky pre deti s narušenou komunikačnou schopnosťou a pre deti s vývinovými poruchami ľahkého stupňa. Aj keď úvodné ročníky neboli zavedené osobitne pre rómske deti alebo deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, existuje obava, že by mohli mať nepriamo diskriminačný účinok.

Úvodné ročníky majú nahradzovať kontroverzné nulté ročníky, ktoré boli v minulosti označené za diskriminačné.⁷⁹ Zo štúdie vyplynulo, že 74 % detí zaradených do nultých ročníkov boli rómske deti, čo svedčí o ich neprimeraných následkoch na rómske deti.

⁷⁶ Inštitút vzdelávacej politiky (IVP), MŠVVŠ SR, Nezaškolení, jún 2023. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/ed7/27447.d5d4f2.pdf>.

⁷⁷ Na základe údajov z MŠVVM SR, Pilotná metodika a výsledky monitorovania rizika segregácie na ZŠ 2022/2023, vlastný výpočet.

⁷⁸ Nezaškolení, s. 4.

⁷⁹ Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, Príjmy a životné podmienky v marginalizovaných rómskych komunitách: Vybrané ukazovatele zo zisťovania EU SILC_MRK 2020. Dostupné na: https://www.romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1563/analyticka_sprava_eu_silc_mrk_2020_elektronicka_final.pdf

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

Výskum⁸⁰ Ministerstva financií Slovenskej republiky upozornil na nepriaznivé výsledky nultých ročníkov. Deti, ktoré navštevovali tieto triedy, často pokračovali vo vzdelávaní v podobne segregovanom prostredí, čo obmedzovalo ich možnosti širšej sociálnej a vzdelávacej integrácie. Dôkazy preukázali, že deti zo sociálne znevýhodneného prostredia vrátane mnohých rómskych detí dosahovali po účasti na týchto segregovaných programoch z dlhodobého hľadiska horšie výsledky. Napríklad podľa údajov ŠŠI len 45 % detí, ktoré v školskom roku 2013/14 navštevovali nulté ročníky, úspešne ukončilo prvé štyri ročníky základnej školy bez opakovania ročníka.⁸¹

Hoci sa úvodné ročníky nezapočítavajú do povinnej školskej dochádzky, táto poistka nie je dostatočná na to, aby zabránila segregácii. Naopak, koncepcia týchto tried vo svojej podstate umožňuje dočasnú segregáciu, čo je v rozpore so zásadami inkluzívneho vzdelávania. Táto „dočasná“ segregácia, aj keď nie je sama o sebe právne definovaná, môže oddialiť začlenenie detí do bežného vzdelávania. Okrem toho, ak sú deti raz umiestnené do oddeleného prostredia, môžu čeliť značným prekážkam pri návrate do bežných tried.

Bez účinných opatrení na zabezpečenie integrácie, ako je systémová podpora v rámci bežných tried, by úvodné ročníky mohli zopakovať negatívne výsledky nultých ročníkov, ktoré, ako sa ukázalo, skôr prispievajú k segregácii vo vzdelávaní, než aby ju znižovali. To je obzvlášť znepokojujúce vzhľadom na predchádzajúce dôkazy, že nulté ročníky mali negatívne dlhodobé výsledky, najmä u rómskych detí a detí zo znevýhodneného prostredia. Súčasná podoba úvodných ročníkov preto môže neúmyselne pôsobiť proti zásadám inkluzívneho vzdelávania, ktoré mali podporovať.

Okrem toho nízka miera využívania úvodných ročníkov (v školskom roku 2023/24⁸² bolo zriadených len 22 tried) vyvoláva otázky o ich relevantnosti a účinnosti. Úvodné triedy v ich súčasnej podobe nemusia byť schopné plniť svoju zamýšľanú funkciu.

5.3 DEFINÍCIA SEGREGÁCIE

Najnovšia právna definícia segregácie, zavedená zákonom č. 290/2024 Z. z. do školského zákona, definuje segregáciu takto:

„... konanie alebo opomenutie konania, ktoré je v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania podľa osobitného predpisu a v dôsledku ktorého dochádza alebo by mohlo dôjsť k priestorovému, organizačnému alebo sociálnemu vylúčeniu skupiny detí a žiakov alebo účastníkov výchovy a vzdelávania alebo k ich oddelenému vzdelávaniu okrem vzdelávania poskytovaného v súlade s medzinárodnou zmluvou, ktorou je Slovenská republika viazaná pri uplatňovaní práv národnostných menšín na výchovu a vzdelanie v jazyku príslušnej národnostnej menšiny a pri vytváraní podmienok na vzdelávanie detí so zdravotným znevýhodnením alebo nadaním a žiakov so zdravotným znevýhodnením alebo s nadaním so zohľadnením ich vôle a záujmov a vôle a záujmov ich zákonných zástupcov, ak je účasť na takom vzdelávaní voľiteľná a zodpovedá úprave podmienok výchovy a vzdelávania podľa tohto zákona, osobitne pre výchovu a vzdelávanie na rovnakom stupni vzdelania.“

Ide o mierne pozmenenú verziu predchádzajúcej definície prijatej zákonom č. 182/2023 Z. z. zo dňa 9. mája 2023, ktorým sa po prvýkrát zaviedla definícia segregácie do školského zákona. Segregácia vo vzdelávaní však bola aj predtým interpretovaná národnými súdmi ako forma diskriminácie.

Podľa § 2, písm. aj) školského zákona sa dodržiavaním zákazu segregácie vo výchove a vzdelávaní rozumie prijímanie a uskutočňovanie opatrení na jej predchádzanie a jej elimináciu. V porovnaní s predchádzajúcou verziou tohto ustanovenia aktuálne znenie vyžaduje nielen prijatie opatrení, ale aj ich skutočné uplatňovanie v praxi.

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (SNSĽP) vo svojom právnom stanovisku⁸³ vyjadrilo pochybnosti o účinnosti definície segregácie v školskom zákone ako nástroja na jej predchádzanie. Podľa SNSĽP by bolo vhodnejšie, ak by bola segregácia definovaná ako osobitná forma diskriminácie v antidiskriminačnom zákone, ktorý upravuje právo na rovnaké zaobchádzanie a zákaz diskriminácie. To by bolo aj v súlade s aktuálnou judikatúrou Najvyššieho súdu SR.

SNSĽP taktiež oprávnenne upozorňuje, že samotné prijatie opatrení na predchádzanie alebo odstránenie segregácie by nemalo byť automaticky považované za dodržanie zákazu segregácie. Aby boli v súlade so zákonom, musia byť tieto opatrenia účinné, konkrétne a nie iba formálne. SNSĽP poukázalo aj na možnosť, že škola, ktorá je dlhodobo segregovaná, by mohla podľa súčasného znenia definície argumentovať, že prijatím desegregačného plánu si splnila svoju povinnosť, hoci v praxi segregácia naďalej pretrváva.

⁸⁰ Ministerstvo financií SR, Groups at Risk of Poverty or Social Exclusion: Spending Review, Final Report, marec 2020. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/files/archiv/56/ReviziavdavkovnaohrozeneskupinyZSverziaFINALENG.pdf>.

⁸¹ Štátna školská inšpekcia, Správa o stave a úrovni pedagogického riadenia, procesu a podmienok výchovy a vzdelávania v základnej škole v školskom roku 2017/2018 v SR, november 2018, s. 15. Dostupné na: https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2020/12/sprava_17_18_1.pdf.

⁸² Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, Základné školy so zriadeným úvodným ročníkom v šk. roku 2023/2024. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/6f7/29705.d2943f.pdf>.

⁸³ Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Stanovisko k medzerám a nedostatkom prijateho znenia definície segregácie vo výchove a vzdelávaní. Dostupné na: <https://www.snsplp.sk/aktuality/stanovisko-k-medzeram-a-nedostatkom-prijateho-znenia-definie-segregacie-vo-vychove-a-vzdelavani/>.

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

Z uvedeného vyplýva, že samotná definícia segregácie nie je opatrením, ktoré by mohlo vyriešiť dlhodobý problém. Naopak, je nevyhnutné prijať vhodné štátne politiky a plány a najmä ich dôsledne implementovať a vymáhať. Zároveň je dôležité venovať pozornosť výkladu a uplatňovaniu tejto definície, najmä pokiaľ ide o výnimky z toho, čo sa za segregáciu nepovažuje.

5.4 RÓMSKE NÁRODNOSTNÉ ŠKOLSTVO

V októbri 2024 prijala Národná rada Slovenskej republiky novelu školského zákona (č. 290/2024), ktorá nanovo definovala pojem národnostné školstvo. Táto novela vyvolala rozsiahle obavy organizácií občianskej spoločnosti a odborníkov a odborníčok na vzdelávanie z jej možného vplyvu na vzdelávanie menšín, najmä rómskej komunity.

Jedným z najkontroverzejších aspektov novely je preklasifikovanie škôl s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny na „národnostné školstvo“.⁸⁴ Po prijatí novely školského zákona školy, ktoré okrem rómskeho jazyka a literatúry vyučujú zvyšok učebných osnov v slovenskom jazyku, spadajú pod národnostné školstvo. Hoci sa zdá, že táto nová definícia je neškodná, hrozí, že legitimizuje už tak segregované školy tým, že ich prezentuje ako legitímne menšinové inštitúcie. Takýto krok by mohol inštitucionalizovať segregáciu a podkopať úsilie o integráciu rómskych detí do hlavného vzdelávacieho prúdu.

Ďalšou obavou je potenciálne zníženie kvality vzdelávania. Medzinárodné právo a normy, ako napríklad Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov a Dohovor UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní z roku 1960, ktoré Slovensko ratifikovalo, vyžadujú, aby vzdelávanie menšín spĺňalo rovnaké štandardy kvality ako vzdelávanie v hlavnom prúde. Preklasifikovanie škôl na „národnostné školstvo“ by však mohlo viesť k paralelnému vzdelávaciemu systému, ktorý by legalizoval segregované rómske školy.

Rovnako znepokojujúca je nedostatočná účasť komunity na tvorbe týchto politík. Národnostné menšinové vzdelávanie by malo vychádzať z dobrovoľných rozhodnutí menšinových komunit a rodín. Neexistujú však žiadne dôkazy o tom, že by tieto zmeny boli vypracované na základe zmysluplných konzultácií so zástupcami menšín, napríklad s Radou vlády pre národnostné menšiny a Výborom pre predchádzanie a elimináciu xenofóbie a rasizmu, oficiálnymi orgánmi určenými na riešenie takýchto otázok.

Dlhodobé dôsledky týchto zmien by mohli byť vážne. Tým, že novely označujú segregované školy za legitímne menšinové inštitúcie, hrozí, že sa v spoločnosti prehĺbia rozdiely. Namiesto podpory inkluzívneho vzdelávania by mohli ešte viac izolovať deti z menšín, posilňovať stereotypy a obmedzovať ich možnosti širšej sociálnej a ekonomickej participácie.

V reakcii na tieto obavy vyzvali ľudskoprávne organizácie vládu,⁸⁵ aby tieto zmeny prehodnotila. Vyzvali ministerstvo školstva, aby zosúladiť svoje politiky s medzinárodným právom a normami v oblasti ľudských práv, uprednostnilo inkluzívne vzdelávanie a zapojilo sa do zmysluplného dialógu s menšinovými komunitami. Napriek týmto nedostatkom NRSR túto novelu prijala.

5.5 PRÁVNE ZÁVÄZNÉ DESEGREGAČNÉ ŠTANDARDY

V novembri 2024 zverejnilo ministerstvo školstva dokument s názvom „Štandardy dodržiavania zákazu segregácie vo výchove a vzdelávaní“⁸⁶ (ďalej len „Štandardy“), v ktorom sú uvedené štandardy, ktorých cieľom je odstrániť segregáciu vo vzdelávaní tým, že sa nariadi rovné zaobchádzanie a príležitosti pre všetky deti bez ohľadu na rasu, etnický alebo sociálny pôvod. Štandardy kladú dôraz na priestorovú, organizačnú a sociálnu desegregáciu, zabezpečenie rovného prístupu k zdrojom, vyvážené zloženie tried a inkluzívne postupy.

Štandardy majú mať oporu v medzinárodných a vnútroštátnych právnych predpisoch (napr. v antidiskriminačnom zákone) a stali sa právne záväznými na základe novely školského zákona č. 290/2024.⁸⁷ Školy sú povinné začleniť Štandardy do svojich politík, napríklad do školských poriadkov, a podliehajú inšpekciám a monitorovaniu.

Štandardy sa zaoberajú výlučne segregáciou v rámci škôl (napr. rozdelenie rómskych a nerómskych detí do rôznych tried alebo organizačných štruktúr). Týmto spôsobom však neriešia širší a systémový problém segregácie medzi školami, pričom existencia škôl,

⁸⁴ § 2 (ab) a (ae).

⁸⁵ Amnesty International Slovensko, Medzinárodné a slovenské organizácie vydávajú spoločné stanovisko k národnostnému školstvu a právam národnostných menšín na Slovensku, 25. októbra 2024. Dostupné na: <https://www.amnesty.sk/medzinarodne-a-slovenske-organizacie-vydavaju-spolocne-stanovisko-k-narodnostnemu-skolstvu-a-pravam-narodnostnych-mensin-na-slovensku/>.

⁸⁶ Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, Štandardy dodržiavania zákazu segregácie vo výchove a vzdelávaní, november 2024. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/a3f/31683.50af19.pdf>.

⁸⁷ § 145(1).

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

v ktorých sa vzdelávajú len rómske deti, zostáva neriešená. Toto prehliadanie predstavuje riziko inštitucionalizácie segregovaných škôl, ktoré vnútorne vyhovujú Štandardom, ale zostávajú izolované od hlavného prúdu vzdelávania.

V Štandardoch tiež chýbajú ustanovenia, ktoré by zabránili zriaďovaniu sporných elokovaných pracovísk alebo výstavbe škôl vo vylúčených lokalitách. Neriešia ani vytváranie umelých školských obvodov, ktoré bránia inkluzívnemu vzdelávaniu. Napriek tomu, že spádové oblasti škôl sú jedným z faktorov segregácie, to doteraz nebolo predmetom žiadnej politiky. Tieto nedostatky poukazujú na neschopnosť Štandardov riešiť celé spektrum praktík, ktoré udržiavajú segregáciu vo vzdelávacom systéme.

Okrem toho Štandardy nariaďujú opatrenia, ako napríklad revízie školských poriadkov, ktoré sú skôr administratívnym riešením než účinným nástrojom na zmenu. Úprava školských poriadkov síce môže zosúladiť vnútorné politiky s antidiskriminačným zákonom, ale len málo prispeje k zmene zakorenených sociálno-ekonomických bariér alebo k zmierneniu segregácie.

Ak sú Štandardy právne záväzné, ale zameriavajú sa výlučne na riešenie segregácie v rámci škôl, pričom ignorujú celé spektrum segregácie, školy a inštitúcie slúžiace prevažne rómskym deťom môžu naďalej existovať bez právnych námietok. Tým by sa mohla legitimizovať a inštitucionalizovať prítomnosť škôl, v ktorých sa vzdelávajú len rómske deti, ak spĺňajú interné desegregačné normy. Ak napríklad segregovaná škola zabezpečí, aby boli rómske deti zmiešané v triedach v rámci tej istej budovy, môže formálne dodržiavať zákon a zároveň zostať izolovaná od hlavného vzdelávacieho systému. Takéto kozmetické dodržiavanie štandardov neumožňuje dosiahnuť zmysluplnú desegregáciu.

Okrem toho môže právny dôraz na desegregáciu v rámci škôl v skutočnosti odradiť niektoré bežné školy od prijímania rómskych detí. V súvislosti s právnymi povinnosťami a zvýšenou kontrolou môžu tieto školy považovať rómske deti za záťaž, ktorá im komplikuje dodržiavanie zákonov o desegregácii. V dôsledku toho sa môžu zhoršiť diskriminačné praktiky pri zápise do škôl – ktoré už teraz predstavujú významný problém – a ďalej rómske žiactvo bude ďalej sústreďované do oddelených škôl. Štandardy preto môžu podporovať rozširovanie alebo normalizáciu škôl a inštitúcií, ktoré navštevujú len Rómovia a Rómky, keďže nestanovujú jasné opatrenia na zrušenie alebo zabránenie existencii škôl, ktoré navštevujú takmer výlučne rómske deti.

Neriešenie všetkých foriem segregácie má jednoznačne závažné dôsledky pre ľudské práva. Aby sa predišlo týmto negatívnym dôsledkom, je potrebné rozšíriť Štandardy tak, aby sa zaoberali všetkými úrovňami segregácie, a podporiť ich politikami, ktoré podporujú štruktúrnu integráciu a rovný prístup ku kvalitnému vzdelávaniu pre všetky deti. Štandardy sa musia výslovne zamerať na segregáciu na úrovni škôl a obsahovať konkrétne opatrenia na predchádzanie a odstránenie škôl, v ktorých sa vzdelávajú len rómske deti. Bez tohto širšieho prístupu hrozí, že právne záväzné opatrenia budú segregáciu skôr maskovať a upevňovať, než ju odstraňovať.

5.6 ODSTRÁNENIE DVOJZMENNEJ PREVÁDZKY

Ministerstvo školstva zverejnilo zoznam škôl,⁸⁸ ktoré na Slovensku fungujú v dvojzmennej prevádzke. Je pozoruhodné, že všetky školy na tomto zozname navštevujú prevažne alebo výlučne rómske deti. Systém organizovania oddelených tried pre rómske deti v popoludňajších hodinách by sa dal označiť ako „dvojzmenná prevádzka“ škôl. Stručne povedané, z tohto zoznamu vyplýva, že na Slovensku sa takto začínajú učiť len rómske deti.

Od decembra 2024 prideliť ministerstvo školstva dotácie na zrušenie dvojzmennej prevádzky v piatich školách.⁸⁹ Jednou z takýchto škôl, ktorá dostala finančné prostriedky na rozšírenie priestorov, je škola v Ostrovanoch, ktorú navštevujú len rómske deti a ktorá sa nachádza za segregačným múrom. Táto škola bola zriadená v roku 2016 ako dôsledok prelomového rozsudku súdu, ktorý identifikoval priestorovú segregáciu v škole v Šarišských Michalovciach. Napriek rozhodnutiu súdu a prebiehajúcej konaníu EÚ za porušenie právnych predpisov viedol odpor miestnej komunity voči desegregácii k výstavbe tejto segregovanej školy v Ostrovanoch. Ďalšia škola, ktorá dostáva finančné prostriedky, je v Jakubovciach, ktorú Štátna školská inšpekcia (ŠŠI)⁹⁰ označila za školu vykazujúcu znaky priestorovej segregácie. Ministerstvo školstva však pri rozdeľovaní týchto dotácií obciam nezohľadnilo zásady desegregácie alebo aspoň nesegregácie.

V novembri 2023 Amnesty International a Poradňa pre občianske a ľudské práva zaslali otvorený list⁹¹ ministrom školstva a podpredsedovi vlády pre Plán obnovy a odolnosti a využívanie eurofondov, v ktorom poukázali na to, že dvojzmenná prevádzka sa týka prakticky len základných škôl v blízkosti vylúčených rómskych komunít, ktoré vzdelávajú rómske deti segregovane. Podľa mimovládnych organizácií je ďalšie rozširovanie týchto škôl ako navrhované riešenie dvojzmennej prevádzky v rozpore s národnou a

⁸⁸ Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, Príloha č. 4 – Indikatívny zoznam potenciálnych žiadateľov, dostupné na: <https://www.minedu.sk/vyzva-na-odstranenie-dvojzmennej-prevadzky-zakladnych-skol/>

⁸⁹ Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, Zoznam žiadateľov a prijímateľov. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vyzva-na-odstranenie-dvojzmennej-prevadzky-zakladnych-skol/>

⁹⁰ Štátna školská inšpekcia, Správa o výsledkoch školskej inšpekcie (Číslo: 7105/2021-2022) Dostupné na: https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2022/07/7105_21_PO_ZS_12.pdf

⁹¹ Výzva na využívanie finančných prostriedkov z plánu obnovy spôsobom, ktorý bude dôsledne prispievať k desegregácii rómskych detí a podpore rôznorodosti žiakov a žiačok na základných školách, 22. novembra 2023. Dostupné na: <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2023/11/Vyzva-MVO-Poradna-a-Amnesty-International-Slovensko-na-vyuzivanie-financnych-prostriedkov-z-planu-obnovy-sposobom-ktory-bude-dosledne-prispievat-k-desegregacii-romskych-deti-vo-vzdelavani.pdf>

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

medzinárodnou antidiskriminačnou legislatívou a judikatúrou Najvyššieho súdu SR. Vyzvali preto ministerstvá, aby namiesto prijímania opatrení, ktoré segregáciu udržiavajú, prijali kroky, ktoré povedú k desegregácii týchto škôl.

Dňa 18. januára 2024 tieto dve mimovládne organizácie spoločne so SNSLP zaslali list Európskej komisii v súvislosti s využitím finančných prostriedkov EÚ na výstavbu novej segregovanej školy pre rómske deti v Trebišove.⁹² Mimovládne organizácie vyzvali Európsku komisiu, aby prešetrila použitie finančných prostriedkov EÚ a zabránila výstavbe segregovanej školy.

Údaje o kapacitách tried⁹³ v Košickom a Prešovskom kraji – regiónov, ktorých sa týka dvojmenná prevádzka – sú v rozpore s odôvodnením rozšírenia segregovaných škôl z dôvodu chýbajúcich kapacít. V týchto krajoch v súčasnosti nie je celkový nedostatok učebných priestorov. Podľa analýzy je v nich dostatok existujúcich tried na umiestnenie takmer 28 000 žiakov a žiačok bez potreby ďalších zdrojov alebo investícií. Táto voľná kapacita poukazuje na to, že problém nie je v infraštruktúre, ale v pro-segregačných praktikách. Manipulácia so spádovými oblasťami škôl a diskriminačné politiky viedli nielen k vytvoreniu segregovaných škôl, ale aj k zavedeniu dvojmennej prevádzky pre rómske deti.

V školskom roku 2023/24 navštevovalo školy s dvojmennou prevádzkou viac ako 5 600 detí.⁹⁴ Dostupnosť nevyužitých kapacít tried v regiónoch však poskytuje príležitosť nahradiť tieto diskriminačné praktiky komplexným desegregačným plánom. Takýto plán by mohol prerozdeliť žiactvo medzi existujúce školy, čím by sa odstránila dvojmenná prevádzka a zabezpečil by sa prístup rómskych detí k zmiešanému a kvalitnému vzdelávaniu spolu s ich nerómskym rovesníctvom.

⁹² Dostupné na: https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2024/01/Joint-open-letter-to-EC_Slovakia.pdf

⁹³ Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, Voľné kapacity základných škôl, september 2023. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/volne-kapacity-zakladnych-skol/>

⁹⁴ Štatistická ročenka základných škôl 2023/2024.

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

6. OSTATNÉ OPATRENIA TÝKAJÚCE SA SEGREGÁCIE

6.1 NÁRODNÝ PROJEKT „PRÍLEŽITOSŤ PRE VŠETKÝCH“

Národný projekt „Príležitosť pre všetkých“,⁹⁵ ktorý spustilo ministerstvo školstva, predstavuje pokus o riešenie segregácie vo vzdelávaní. Jeho cieľom je otestovať riešenia desegregácie prispôbené špecifickým podmienkam v 12 – 15 rôznych mestách a obciach.

Oficiálne je cieľom projektu vytvoriť základ pre dlhodobé, systémové a udržateľné riešenie na odstránenie prejavov rasovej segregácie vo vzdelávaní v celej jej komplexnosti a štruktúre. Hoci projekt signalizuje krok správnym smerom, jeho koncepcia vzbudzuje značné obavy, pokiaľ ide o jeho nedostatočné ambície a schopnosť dosiahnuť zásadnú zmenu. Zameranie na 12 – 15 miest, hoci je z hľadiska testovania postupov a modelov užitočné, zároveň poukazuje na obmedzený rozsah, ktorý nerieši celoštátny rozmer problému.⁹⁶ Okrem toho neexistuje jasný plán na rozšírenie úspešných intervencií alebo na zabezpečenie toho, aby výsledky pilotných projektov slúžili ako podklad pre systémovú reformu celého vzdelávacieho systému.

Podľa informácií poskytnutých ministerstvom školstva⁹⁷ by sa mal projekt v súčasnosti realizovať v 13 lokalitách. Memorandum o spolupráci medzi nimi a ministerstvom však vo väčšine prípadov ešte nebolo podpísané. Projekt je stále v úvodnej fáze mapovania situácie a proces prípravy desegregačných plánov sa ešte nezačal.

Ak sa uvedené problémy nedoriešia, hrozí, že projekt nebude schopný skutočne riešiť hlboko zakorenené spoločenské predsudky a inštitucionálnu diskrimináciu, ktoré sú príčinou segregácie. Úsilie o zmenu postojov prostredníctvom kampaní na zvyšovanie povedomia a odbornej prípravy pedagogického zboru sú veľmi dôležité, ale bez spoľahlivých mechanizmov presadzovania a zodpovednosti na odstránenie diskriminačných praktík na všetkých úrovniach vzdelávacieho systému je nedostatočné.

Ďalšou významnou obavou projektu je udržateľnosť iniciatívy. Účinná desegregácia si vyžaduje dlhodobé vyčlenenie zdrojov a politickú vôľu. Vzhľadom na obmedzený časový harmonogram a závislosť od externého financovania⁹⁸ existuje riziko, že aj keby v pilotných lokalitách projekt zaznamenal úspechy, nemusia byť udržateľné ani replikovateľné.

⁹⁵ Ministerstvo školstva, Národný projekt Príležitosť pre všetkých pomôže riešiť segregáciu vo vzdelávaní, 23. októbra 2024. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/narodny-projekt-prilezitost-pre-vsetkych-pomoze-riesit-segregaciju-vo-vzdelavani/>

⁹⁶ Na základe konzervatívnych údajov pilotnej štúdie ministerstva školstva je na Slovensku viac ako 468 škôl v riziku segregácie.

⁹⁷ Odpoveď ministerstva školstva zo 17. marca 2025 na základe žiadosti o slobodný prístup k informáciám, ktorú ERRC podalo 5. marca 2025.

⁹⁸ Projekt bude prebiehať do 1. júna 2027 a je súčasťou tzv. Programu Slovensko, ktorý spravuje fondy EÚ. Viac informácií na: <https://www.minedu.sk/39814-sk/narodne-projektv/>

Hoci projekt „Príležitosť pre všetkých“ zdôrazňuje, že Slovensko uznáva segregáciu ako naliehavý ľudskoprávny problém, hrozí, že sa zaradí do kategórie iniciatív s dobrými úmyslami, ale s nedostatočným efektom. Bez komplexných opatrení na odstránenie segregácie, jasných ukazovateľov úspechu a záväzku rozšíriť a udržať aktivity môže projekt dosiahnuť len lokálne krátkodobé zlepšenia, a nie transformatívnu zmenu potrebnú na zabezpečenie práva na rovné vzdelanie pre všetky deti.

6.2 PRVÝ PILOTNÝ PROJEKT RÓMSKEJ NÁRODNOSTNEJ ŠKOLY V RAKÚSOCH

Ministerstvo školstva 24. júna 2024 oznámilo⁹⁹ zriadenie prvého pilotného projektu rómskej národnostnej školy. Pilotný projekt bol navrhnutý v memorande ministerstva školstva, Prešovskej univerzity v Prešove a Asociácie škôl s vyučovaním rómskeho jazyka. Memorandum obsahovalo návrh na zriadenie rómskej národnostnej školy ako pilotného projektu na riešenie nedostatočného vzdelávania v rómskom jazyku. Projekt predpokladal školu, v ktorej by sa predmety vyučovali v rómčine. Učebné osnovy by zahŕňali aj rómsku históriu a kultúru. SNSLP však vo svojom stanovisku vyjadrilo vážne ľudskoprávne obavy,¹⁰⁰ okrem iného:

- **Primeranosť opatrenia:** SNSLP tvrdilo, že zriadenie plánovanej školy nebolo primerané cieľu riešiť rozdiely vo vzdelávaní rómskych detí. Tvrdilo, že zriadenie samostatnej školy, dokonca aj ako dočasné opatrenie, predstavuje riziko posilnenia segregácie a neriešenia základných spoločenských faktorov, ktoré prispievajú k týmto rozdielom. SNSLP tvrdilo, že menej reštriktívne opatrenia, ako napríklad posilnenie podpory rómskych detí v rámci bežných škôl, by boli primeranejšie. Zároveň by pri nich bolo menej pravdepodobné, že by napomáhali udržiavať stav existujúcej nerovnosti.
- **Nevyhnutnosť opatrenia:** SNSLP spochybnila nevyhnutnosť vytvorenia samostatnej rómskej národnostnej školy a tvrdilo, že ministerstvo školstva neprekázalo, že je to jediná reálna možnosť, ako zlepšiť výsledky vzdelávania rómskych detí. Poukázalo na nedostatok dôkazov podporujúcich účinnosť samostatných škôl pre menšinové skupiny a tvrdilo, že ministerstvo školstva primerane nezávažilo alternatívy, ako napríklad posilnenie výučby rómskeho jazyka v rámci existujúcich škôl alebo poskytovanie dodatočnej podpory rómskym deťom v bežných školách.
- **Nesystémové opatrenie:** SNSLP kritizovalo prístup ministerstva školstva ako nesystémový a tvrdilo, že navrhovaná škola je izolovaným opatrením, ktoré nerieši širšie systémové problémy diskriminácie a vylúčenia, ktorým čelí rómska komunita. Tvrdilo tiež, že skutočne systémový prístup by zahŕňal komplexné opatrenia na boj proti diskriminácii.

V stanovisku SNSLP ďalej navrhuje, že účinnejším a spravodlivejším prístupom by bolo zamerať sa na zlepšenie bežných škôl a poskytovať podporu rómskym deťom v rámci týchto škôl. SNSLP dospelo k záveru, že riziká spojené s navrhovanou rómskou národnostnou školou prevažujú nad potenciálnymi prínosmi, a odporučilo, aby ministerstvo školstva preskúmalo alternatívne prístupy k riešeniu vzdelávacích potrieb rómskych detí.

Viaceré odborníčky a odborníci na vzdelávanie a občianske organizácie vyjadrili podobné obavy v súvislosti s transformáciou školy v Rakúsoch.¹⁰¹ Poukázali na to, že školu už teraz navštevujú len rómske deti. V tejto súvislosti nemožno zmenu štatútu školy považovať za dostatočné opatrenie zamerané na odstránenie segregácie.

Je potrebné poznamenať, že existujú aj opodstatnené pochybnosti o kvalite vzdelávania poskytovaného na základnej škole v Rakúsoch. V októbri 2023 tam ŠŠI vykonala komplexnú inšpekciu.¹⁰² Zistila, že všetkých 724 detí pochádza z marginalizovaných rómskych komunít. Dospela k záveru, že kvalita vzdelávania je na suboptimálnej úrovni. ŠŠI tiež zistila porušenie zákonov a vnútorných predpisov zo strany školy v Rakúsoch.

⁹⁹ MŠVVM SR, Ministerstvo školstva podpísalo memorandum o spolupráci pri vytvorení pilotnej rómskej národnostnej školy v obci Rakúsy, 24. júna 2024. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/ministerstvo-skolstva-podpisalo-memorandum-o-spolupraci-pri-vytvorenii-pilotnej-romskej-narodnostnej-skoly-v-obci-rakusy/>.

¹⁰⁰ SNSLP, Odborné stanovisko vo veci posúdenia zámeru dočasného vyrovnávacieho opatrenia. Dostupné na: <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/OS-zamer-docasneho-vyrovnavacieho-opatrenia-v-obci-Rakusy.pdf>.

¹⁰¹ Napr. Zacher, F. in: Denník N, Na Spiši bude prvá rómska národnostná škola. Už na začiatku znie kritika, že bude segregovať deti, 2. augusta 2024. Dostupné na: https://dennikn.sk/4125128/na-spiši-bude-prva-romska-narodnostna-skola-uz-na-zaciatku-znie-kritika-ze-bude-segregovat-deti/?fbclid=IwY2xjawli30pleHRuA2FlbQlxMQABHXHaFnN7yWjS2uOkeqH94d7wo66L8Z8Jhhv5xfMqIDAHC-WRYCysl6uHKg_aem_SlKT1d9nBtOYKW_PocP2mg

¹⁰² ŠŠI, Správa o výsledkoch školskej inšpekcie. Dostupné na: https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2024/02/7008_21_PO_ZS_34.pdf

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Amnesty International and Európske centrum pre práva Rómov

6.3 3D PRINCÍPY

Úrad splnomocnenca pre rómske komunity v júli 2024 zrevidoval výklad pre efektívne uplatňovanie princípov desegregácie, destigmatizácie a degetoizácie (princípy 3D).¹⁰³ Výklad slúži ako usmernenie pre pridelovanie zdrojov a rozvoj politik zameraných na zlepšenie života rómskych komunít. To znamená, že každé pridelovanie zdrojov a tvorba politik by mali byť v súlade s týmito 3D princípmi:

- Desegregácia sa zameriava na aktívne odstraňovanie fyzického a sociálneho oddelenia Rómov a Rómok od väčšinového obyvateľstva. To zahŕňa zabezpečenie rovného prístupu ku kvalitným službám vrátane vzdelávania, bývania, zdravotnej starostlivosti a zamestnania.
- Destigmatizácia sa snaží zmeniť negatívne vnímanie a predsudky väčšinového obyvateľstva voči Rómom a Rómkam.
- Degetoizácia má za cieľ zastaviť a zvrátiť proces sociálneho vylúčenia, ktorý vedie k vzniku get, a premeniť ich na akceptované a funkčné časti širšej komunity.

Hlavným problémom tohto revidovaného výkladu sú zmiernené kritériá na dodržiavanie princípov 3D. Uznáva sa v ňom napríklad, že za určitých okolností môžu intervencie dočasne alebo trvalo zvýšiť úroveň segregácie s cieľom dosiahnuť iné strategické ciele, ako je ochrana zdravia, bezpečnosti a ľudskej dôstojnosti, a to schválením projektov, ktoré sa môžu odchyľovať od princípov 3D. Táto flexibilita však vnáša určitú mieru subjektivity a vyvoláva obavy z toho, že výnimky sa môžu stať normou, čo opäť narúša hlavné ciele desegregácie a dokonca môže viesť k upevneniu segregácie. V tejto súvislosti existuje vážna obava, že uplatňovanie zmiernených princípov 3D by sa mohlo stať normou na udržiavanie segregácie v oblasti bývania a vzdelávania.

¹⁰³ Úrad Splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, Metodický výklad pre efektívne uplatňovanie princípov desegregácie, destigmatizácie, degetoizácie vo výzvach Programu Slovensko 2021 – 2027, verzia 2. júla 2024. Dostupné na: https://romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1757/metodicky_vyklad_pre_efektivne_uplatnovanie_principov_desegregacie_destigmatizacie_degetoizacie_principov_3d_v2_0.pdf.

7. ZÁVERY

Desať rokov po začatí súdneho konania Európskej komisie proti Slovensku pre porušenie zákazu diskriminácie vo vzdelávaní podľa smernice EÚ o rasovej rovnosti je znepokojujúce konštatovať, že vo vzdelávaní stále pretrvávajú rozsiahle a rastúce rozdelenie na základe príslušnosti k rasizovanej skupine. Slovensko nemôže naďalej upierať rómskym deťom ich právo na dôstojnosť a rovné zaobchádzanie. Podľa medzinárodného práva v oblasti ľudských práv sú slovenské inštitúcie povinné zabezpečiť, aby všetky deti mali právo na kvalitné vzdelanie bez diskriminácie na bežných školách v rozmanitých kolektívoch.

Segregácia v slovenskom školstve odráža systémový problém, ktorý presahuje rámec ojedinelých prípadov. Súdne rozhodnutia uznali nezákonnú segregáciu rómskych detí, ale zmysluplné desegregačné opatrenia sa stále nerealizujú. Legislatívne reformy vrátane novely školského zákona nemajú dostatočnú účinnosť a jasnosť potrebnú na riešenie pretrvávajúcich rozdielov. Namiesto toho segregáciu udržiava nedostatočný monitoring, infraštruktúrne a akademické nerovnosti a diskriminačné praktiky.

Rómske deti majú neúmerne horšie študijné výsledky, čelia vyššej miere predčasného ukončenia školskej dochádzky a obmedzenému prístupu k stredoškolskému vzdelaniu a pracovným príležitostiam. Školy navštevované prevažne rómskymi deťmi naďalej trpia nedostatočnou infraštruktúrou. Absencia základného vybavenia, ako sú telocvične a detské ihriská, neúmerne zasahuje rómske deti. Len rómske deti sa vzdelávajú v dvojzmennom systéme, čo ďalej obmedzuje prístup rómskych detí ku kvalitnému vzdelaniu. Nový monitorovací rámec rizika segregácie môže viesť k nulovému skutočnému vplyvu, ak sa od škôl označených za rizikové nebude jednotne vyžadovať, aby realizovali desegregačné plány.

Iniciatívy, ako sú pilotné projekty a desegregačné štandardy, majú obmedzený rozsah a vplyv. Hoci tieto opatrenia predstavujú pokrok, ich vykonávanie by mohlo segregáciu naopak prehĺbiť, pretože neriešia jej základné príčiny. Spoliehanie sa na krátkodobé pilotné projekty bez jasnej koncepcie ich rozšírenia obmedzuje ich potenciál viesť k systémovým zmenám.

Snahy o podporu rómskeho národnostného vzdelávania pod zámienkou zachovania kultúrnej a etnickej identity boli znevážené rizikom posilnenia segregácie. Bez začleňovania rómskych detí do hlavného vzdelávacieho prúdu hrozí, že tieto iniciatívy vytvoria paralelné vzdelávacie systémy s nerovnými štandardmi, čo ešte viac marginalizuje rómske deti.

Riešenie tohto problému si vyžaduje odvážne systémové reformy, ktoré presahujú rámec symbolických právnych predpisov. Zabezpečenie rovného prístupu ku kvalitnému vzdelaniu pre všetky deti si vyžaduje politickú vôľu, stabilné financovanie a záväzok k desegregácii. Európska únia musí zintenzívniť svoj dohľad a podporu, aby primäla Slovensko plniť svoje ľudskoprávne záväzky. Nečinnosťou sa nielenže upierajú práva rómskym deťom, ale zároveň sa zachováva nerovnosť pre budúce generácie.

8. ODPORÚČANIA

SLOVENSKEJ VLÁDE

REFORMA PRÁVNÝCH PREDPISOV A POLITÍK:

- Zaviesť rozsiahle a ucelené desegregačné opatrenia.
- Zaviesť záväzné a spoľahlivé desegregačné predpisy a plány s vymáhateľnými termínmi pre všetky školy, ktoré boli označené za školy v riziku segregácie.
- Prijatť holistický prístup k riešeniu segregácie vo vzdelávaní tým, že sa bude spoločne riešiť aj rezidenčná segregácia a nevhodné životné podmienky vo vylúčených rómskych komunitách.
- Zriadiť centrálny register spádových oblastí a využívať ho na zabezpečenie spravodlivého a vyváženého prerozdelenia žiactva a zabránenie gerrymanderingu.
- Zaviesť účinné politiky a postupy spolupráce s miestnymi organizáciami, sociálnymi službami a inštitúciami, ktoré aktívne pracujú s rómskymi komunitami a poznajú ich životné podmienky.
- Bez zbytočného odkladu začať proces skutočnej desegregácie na školách, ktoré súdy uznali za segregované.

FINANCOVANIE:

- Vyčleniť ciele finančné prostriedky na desegregačné opatrenia v prísnom súlade so zásadami 3D (desegregácia, destigmatizácia, degetoizácia).

MONITORING:

- Zbierať anonymizované etnické údaje v oblasti vzdelávania v súlade s právnymi predpismi a normami v oblasti ľudských práv.
- Rozšíriť pilotný monitoring rizika segregácie na školy a triedy pre deti so znevýhodnením a stredoškolské vzdelávanie a integrovať zber etnických údajov do monitoringu v súlade s právnymi predpismi a normami v oblasti ľudských práv s cieľom zvýšiť jeho presnosť.
- Zriadiť centralizovaný monitorovací orgán s právomocou uplatňovať desegregačné opatrenia a pravidelne vyhodnocovať účinnosť desegregačných opatrení.

PREHODNOTIŤ INICIATÍVY V OBLASTI VZDELÁVANIA:

- Prehodnotiť rámec úvodných ročníkov, aby sa zabránilo opakovaniu diskriminačných praktík z minulosti (napr. nulté ročníky).

- Integrovať vzdelávanie v rómskom jazyku do bežných škôl namiesto izolácie rómskych detí v oddelených „národnostných školách“.
- Odstrániť dvojmennú prevádzku na školách a nespraviť tak rozširovaním škôl postavených v rómskych komunitách alebo v ich blízkosti, čím by sa segregácia ešte viac prehĺbila.

EURÓPSKEJ KOMISII

POSILNIŤ UPLATŇOVANIE SMERNICE EÚ O RASOVEJ ROVNOSTI:

- Monitorovať dodržiavanie smernice o rasovej rovnosti (2000/43/ES) zo strany Slovenska a v prípade potreby prijať ďalšie opatrenia na presadzovanie jej dodržiavania.
- Zasadzovať sa o to, aby Súdny dvor EÚ nariadil Slovensku záväzné vykonávacie opatrenia vyžadujúce dodržiavanie smernice o rasovej rovnosti (2000/43/ES).
- Požadovať, aby Slovensko predkladalo podrobné pravidelné správy o pokroku v oblasti účinných a spoľahlivých desegregačných opatrení.

POSKYTNÚŤ FINANČNÚ A TECHNICKÚ PODPORU:

- Prideliť finančné prostriedky EÚ špecificky na účinné a spoľahlivé desegregačné iniciatívy, ktoré sú v prísnom súlade so smernicou o rasovej rovnosti.
- Podporiť vytvorenie metodiky zberu etnických údajov v súlade s medzinárodnými normami v oblasti ľudských práv.

ODDELENÍ A NEROVNÍ

SPRÁVA O (NE)RIEŠENÍ SEGREGÁCIE VO VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Spoločná správa Amnesty International a Európskeho centra pre práva Rómov poukazuje na pretrvávajúcu segregáciu rómskych detí v hlavnom vzdelávacom prúde na Slovensku. Napriek tomu, že Európska komisia podala na Slovensko žalobu na Európsky súdny dvor, štát neprijal účinné opatrenia. Rómske žiactvo sa naďalej vzdeláva v oddelených školách a triedach, pričom čelí vyššej miere predčasného ukončenia školskej dochádzky, horším študijným výsledkom a obmedzeným príležitostiam. Na základe právnej analýzy a analýzy údajov, súdnych rozhodnutí a záverov expertných inštitúcií správa poukazuje na to, že nedávne reformy môžu segregáciu skôr posilniť, než ju odstrániť. Táto správa vyzýva na neodkladnú systémovú reformu, ktorá by bola podporená financovaním a založená na povinnosti niesť zodpovednosť za odstránenie segregácie a naplnenie práva na rovné vzdelanie pre všetkých.

EUR 72/9236/2025

Apríl 2025